

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo

**PRIMERJAVA BREZPOSELNOSTI MED
ZDRUŽENIMI DRŽAVAMI AMERIKE IN
SLOVENIJO**

Maja Cvetković

Ljubljana, januar 2013

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

DIPLOMSKO DELO

**PRIMERJAVA BREZPOSELNOSTI MED ZDRUŽENIMI
DRŽAVAMI AMERIKE IN SLOVENIJO**

Kandidat/ka: Maja Cvetković
Vpisna številka: 04038984
Študijski program: Visokošolski študijski program Uprava – I. stopnja

Mentor: prof. dr. Bogomil Ferfila

Ljubljana, januar 2013

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisana MAJA CVETKOVIĆ, študentka VISOKOŠOLSKEGA ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA UPRAVA – I. STOPNJA, z vpisno številko 04038984, sem avtorica diplomskega dela z naslovom: PRIMERJAVA BREZPOSELNOSTI MED ZDRUŽENIMI DRŽAVAMI AMERIKE IN SLOVENIJO.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela,
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisala v predloženem delu,
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Ur. list RS, št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo,
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Diplomsko delo je lektorirala: Marija Žiher.

Ljubljana, 15.01.2014

Podpis avtorja/-ice:

POVZETEK

Diplomska naloga obravnava primerjavo brezposelnosti med Slovenijo in Združenimi državami Amerike. V prvem poglavju je definiran pojem brezposelnosti, vrste in merjenje, v drugem poglavju so opredeljene individualne, socialne in družbene razsežnosti brezposelnosti. V naslednjem poglavju je opredeljena aktivna politika zaposlovanja. Opisan je njen nastanek, značilnosti in glavni cilji politike.

V osrednjem poglavju diplomskega dela je opisana primerjava segmentov brezposelnosti v ZDA in Sloveniji. Opisano je sedanje stanje brezposelnih oseb v obeh državah ter aktivna politika zaposlovanja. Izpostavljeni so sindikati in njihov vpliv na ekonomsko in socialno politiko, posebna pozornost je namenjena posameznim demografskim skupinam v obeh državah, ki jih je brezposelnost najbolj prizadela in njihova primerjava. Opredeljena je rešitev, kako bi lahko zmanjšali stopnjo brezposelnosti mladih, na koncu pa je predstavljena rešitev zaposlovanja posameznika preko zavoda za zaposlovanje, ki je enak sistemu v ZDA. Izpostavljena je primerjava konkurenčnosti trga ZDA in Slovenije.

Ključne besede: brezposelnost, aktivna politika zaposlovanja, sindikat, ZDA, Slovenija.

SUMMARY

UNEMPLOYMENT COMPARISON BETWEEN THE UNITED STATES OF AMERICA AND SLOVENIA

This thesis represents the comparison between the U.S. and Slovenia. The first chapter defines the concept of unemployment, types and ways of measuring it, the second one describes the effect of unemployment on the individual, the social and cultural dimension of unemployment on society. Active employment policy takes place in the next chapter, where it's described how and when it was formed, its features and its goals on how to reduce unemployment rate.

The main chapter consists of all the different segments of the comparison between the U.S and Slovenia. It contains the current unemployment situation in both countries and the successfulness of the active employment policy. Trade unions are compared between the countries and their influence on economic and social policy. Special attention is assigned to each demographic group such as elder people, immigrants, young people and women. The solution was given on how to reduce the unemployment rate among the youth. At the end of the chapter another solution was given on how to give an individual an option to find a post in a quicker and more satisfying way, like they do in the U.S. The competitiveness of the labor market between the countries is also exposed, which is important for the unemployment rate.

Key words: unemployment, active employment policy, trade union, United States of America, Slovenia.

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA.....	v
POVZETEK.....	vii
SUMMARY.....	viii
KAZALO VSEBINE.....	ix
KAZALO PONAŽORITEV.....	x
KAZALO GRAFIKONOV.....	x
KAZALO TABEL.....	x
KAZALO SLIK.....	x
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV.....	xi
1 UVOD.....	1
2 POJEM, VRSTE IN MERJENJE BREZPOSELNOSTI.....	3
2.1 VRSTE BREZPOSELNOSTI.....	3
2.2 MERJENJE BREZPOSELNOSTI.....	4
3 INDIVIDUALNE, SOCIALNE IN DRUŽBENE RAZSEŽNOSTI BREZPOSELNOSTI.....	6
4 AKTIVNA POLITIKA ZAPOSLOVANJA.....	9
4.1 NASTANEK IN ZNAČILNOSTI AKTIVNE POLITIKE ZAPOSLOVANJA.....	9
5 PRIMERJAVA BREZPOSELNOSTI SLOVENIJE IN ZDRUŽENIH DRŽAV AMERIKE.....	12
5.1 STOPNJA BREZPOSELNOSTI.....	12
5.2 KONKURENČNOST.....	14
5.3 UKREPI AKTIVNE POLITIKE ZAPOSLOVANJA.....	16
5.4 PROGRAMI JAVNIH DEL.....	17
5.5 VLOGA ZAVODOV ZA ZAPOSLOVANJE.....	20
5.6 VLOGA SINDIKATOV.....	23
5.7 INDIVIDUALNE, DRUŽBENE IN SOCIALNE RAZSEŽNOSTI BREZPOSELNOSTI.....	26
5.7.1 BREZPOSELNOST MLADIH.....	27
5.7.2 BREZPOSELNOST DOLGOTRAJNO NEZAPOSLENIH.....	28
6 SKLEP.....	30
7 ZAKLJUČEK.....	34
LITERATURA IN VIRI.....	36

KAZALO PONAZORITEV

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1: Gibanje števila registrirano brezposelnih oseb v Sloveniji v obdobju od leta 1991 do avgusta 2013 (v tisočih)	13
Grafikon 2: Gibanje števila registrirano brezposelnih oseb v ZDA v obdobju od leta 1991 do avgusta 2013 (v milijonih)	14
Grafikon 3: Število vključenih v program usposabljanja in izobraževanja v obdobju od leta 2008 do leta 2012	16
Grafikon 4: Število vključenih v program spodbujanja samozaposlovanja v obdobju med letom 2008 in letom 2012.....	17
Grafikon 5: Državni in lokalni izdatki javnih del Združenih držav Amerike v obdobju med letom 2004 in 2008.....	19
Grafikon 6: Število prejemnikov denarnega nadomestila v Sloveniji ob koncu leta v obdobju od leta 2008 do leta 2012.....	21
Grafikon 7: Število prejemnikov denarnega nadomestila v ZDA v obdobju med 2009 in 2013 (v milijonih)	23
Grafikon 8: Gibanje števila brezposelnih glede na različne demografske skupine v ZDA v obdobju med 2008 in 2013 (v odstotkih)	26
Grafikon 9: Gibanje števila brezposelnih glede na posamezne demografske skupine v Sloveniji v obdobju med 2008 in 2013 (v odstotkih).....	26
Grafikon 10: Gibanje števila dolgotrajno brezposelnih v ZDA obdobju med letom 2008 in 2013 (v milijonih)	28
Grafikon 11: Gibanje števila dolgotrajno brezposelnih v Sloveniji v obdobju med letom 2008 in 2013 (v odstotkih)	29

KAZALO TABEL

Tabela 1: Primerjava indikatorjev konkurenčnosti med Slovenijo in ZDA.....	15
Tabela 2: Število samostojnih podjetnikov in zaposlenih od leta 1998 do 2011.....	17
Tabela 3: Primerjava brezposelnosti mladih med Slovenijo in ZDA v obdobju med 2008 in 2013 (v odstotkih)	27

KAZALO SLIK

Slika 1: Enačba za izračun stopnje brezposelnosti.....	4
--	---

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

AFL – Ameriška organizacija dela (American Federation of Labor)

APZ – aktivna politika zaposlovanja

CIO – Kongres industrijskih organizacij (Congress of Industrial Organizations)

EU – Evropska unija

ILO – Mednarodna organizacija dela (International Labor Organization)

MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

OECD - Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (Organization of economic cooperation and development)

RS – Republika Slovenija

SURS – Statistični urad Republike Slovenije

TWB – Svetovna banka (The World Bank)

WEF – Svetovni gospodarski forum (World Economic Forum)

ZDA – Združene države Amerike

ZRSZ – Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje

ZSSS – Zveza svobodnih sindikatov Slovenije

ZUTD – Zakon o urejanju trga dela

1 UVOD

Brezposelnost je pojav, ki mu v tržnem gospodarstvu ne moremo ubežati. Gre za težavo vseh modernih družb, vsaka pa se je loteva drugače. Izogniti se ji ne da in le v teoriji je možno, da sploh ne bi obstajala. Država blaginja skrbi za svoje prebivalce tako, da blaži posledice delovanja tržnih sil in zagotavlja prebivalcem vsaj minimalen življenjski standard. Diplomsko delo obsega primerjavo brezposelnosti med Slovenijo in ZDA, cilj pa je ugotoviti, kakšne posledice ima na gospodarstvo posamezne države. Velik del diplomskega dela obsega aktivna politika zaposlovanja, njeni ukrepi in programi za zmanjševanje brezposelnosti. To je eden izmed najbolj uporabljenih in uporabnih načinov, kako zmanjšati naraščajočo brezposelnost, Slovenija pa bi morala ukrepe spodbujati in pridobiti še več udeležencev v programih. Slovenija se že vse od leta 2009 spopada z recesijo in politično nestabilnostjo. Posledica neprilagodljivega in nekonkurenčnega trga je vedno več brezposelnih posameznikov. Leta 2009 je slovenski BDP znašal $-8,0$ odstotkov, med letoma 2010 in 2011 je bilo zaznati rast v gospodarstvu, a je bil v letu 2012 BDP spet negativen. V prvi polovici leta 2013 BDP znaša $-1,7$ odstotkov. Na drugi strani so Združene države Amerike, ki je ena izmed največjih velesil na svetu z neodvisnim in močnim gospodarstvom. Kriza se je v ZDA začela prej kot v EU območju in je leta 2009 BDP znašal $-3,1$ odstotkov. BDP je v naslednjih letih rasel in leta 2012 znašal $2,2$ odstotka. Stopnja brezposelnosti je od leta 2009 v Sloveniji naraščala, v prvi polovici leta 2013 pa se je malce znižala. V ZDA je bila konec leta 2009 stopnja brezposelnosti najvišja v zgodovini, a se je od leta 2012 zelo znižala.

V diplomskem delu obravnavam prvo hipotezo: *stopnja brezposelnosti je višja, če je konkurenčnost trga nižja*. Konkurenčnost trga in brezposelnost sta zelo povezani, saj je pomembno, koliko je trg dela odprt in omogoča pretok ljudi, kapitala ter dobrin in storitev. Druga hipoteza, ki jo diplomsko delo vsebuje, je: *moč sindikatov je večja, če je socialna politika v državi boljše razvita*. Obe hipotezi obravnavam v poglavju o primerjavi brezposelnosti med obema državama, potrditev ali ovržba pa je utemeljena v sklepu.

Hipotezi sem potrdila in ovrгла s pomočjo raziskovanja področja brezposelnosti v ZDA in Sloveniji. Opravila sem analizo sekundarnih virov literature, ki je pomembna za obravnavano temo in analizo primarnih virov, kjer sem primerjala statistične podatke o brezposelnosti, ki jih objavljata statistična urada obeh držav in poročila Zavoda RS za zaposlovanje. S pomočjo primerjalne analize sem prišla do ugotovitev, za katero državo je brezposelnost večji problem za celotno gospodarstvo. Uporabila sem sledeče indikatorje: stopnja brezposelnosti, konkurenčnost, ukrepi aktivne politike zaposlovanja, primerjava programov javnih del, vloga zavodov za zaposlovanje in sindikatov ter raziskava individualnih, socialnih in družbenih razsežnosti brezposelnosti. Aktivno politiko zaposlovanja sem raziskala s pomočjo sekundarnih virov in primerjanja uspešnosti posameznih programov in ukrepov pri nas in v ZDA.

V začetnem poglavju diplomsko delo obsega osnovno teorijo o tem, kaj je brezposelnost, kakšne vrste brezposelnosti poznamo in kako se jo izmeri. V naslednjem poglavju so opisane individualne, socialne in družbene posledice brezposelnosti. Tretje poglavje zajema aktivno politiko zaposlovanja, kjer so navedeni podatki o nastanku APZ, njene značilnosti ter programi in ukrepi, s katerimi se rešuje brezposelnost. Glavno poglavje diplomskega dela je primerjava brezposelnosti med Združenimi državami Amerike in Slovenijo. Najpomembnejši del je bila primerjava števila brezposelnosti v mesecu avgustu 2013 v obeh državah in gibanje registrirano brezposelnih oseb vse od leta 1991 do danes ter primerjava konkurenčnosti trgov obeh držav. V tem poglavju so opisani tudi programi in ukrepi aktivne politike zaposlovanja, ki so se oblikovali v Sloveniji in udeležbo posameznikov v posameznih programih. Posebno poglavje je namenjeno programu javnih del. V diplomskem delu sem primerjala Zavod za zaposlovanje v ZDA in pri nas, saj ta tudi podeljuje denarna nadomestila in denarne pomoči za primer brezposelnosti, med državama pa sem primerjala višino in število prejemnikov. Sledi primerjava delovanja socialnega partnerstva in delavskih gibanj pri nas in v ZDA. Na koncu poglavja je navedena primerjava individualnih, socialnih in družbenih razsežnosti brezposelnosti med državama. Podrobno sem si ogledala demografski skupini, ki sta najbolj prizadeti v obeh državah – mladi in dolgotrajno brezposelni. Svoje ugotovitve sem navedla in potrdila s statističnimi podatki. Diplomsko delo vsebuje tudi rešitve za zmanjšanje brezposelnosti, ki bi jih po mojem mnenju lahko uvedli v slovensko zakonodajo, in rešitve, ki v ZDA dobro delujejo in bi jih lahko uporabili tudi v Sloveniji, ne glede na velikost trga.

2 POJEM, VRSTE IN MERJENJE BREZPOSELNOSTI

Med brezposelne štejemo vse osebe, ki so v določenem času brez dela, so pripravljene delati in zaposlitev iščejo. Tako opredelitev pojma brezposelnosti je navedla Mednarodna organizacija za delo (ILO). Brezposelne so tudi osebe, ki so začasno ali stalno odpuščene in ne dobivajo plače (Svetlik, 1985, str. 20–21). Kriterije, ki določajo kdo spada pod brezposelno osebo, so določili raziskovalci in sindikati, ki so vodili evidence o zaposlenosti in brezposelnosti svojih članov. Z ustanovitvijo služb za zaposlovanje, pa je to postalo še lažje. Registracija brezposelnih pri službah za zaposlovanje in njihovo javljanje je postal osnovni način za pridobitev statusa brezposelne osebe. Za obseg brezposelnosti je registracija zelo pomembna, v državah OECD pa uporabljajo tudi ankete o delovni sili. Pri nas to izvaja Statistični urad republike Slovenije (SURS), registracijo pa Zavod RS za zaposlovanje (ZRSZ) (Svetlik, 1985, str. 18).

Brezposelnost je pogojena s trgom delovne sile, kjer se prepletajo povpraševanje po delovni sili, ponudba delovne sile in cena delovne sile. Pomembna so prosta in zasedena delovna mesta, saj lahko le tako določimo povpraševanje po delovni sili. Ponudbo delovne sile sestavljajo vsi zaposleni delavci, iskalci zaposlitve in osebe, ki niso zaposlene in ne iščejo dela, vendar so sposobne in želijo delati (Svetlik, 1985, str. 15–17).

Delavci, ki niso zaposleni in aktivno iščejo zaposlitev, jo lahko najdejo preko pomoči služb za zaposlovanje (ZRSZ) ali drugih načinov (npr. s pomočjo javnih medijev).

2.1 VRSTE BREZPOSELNOSTI

- Prostovoljna brezposelnost

Sestavljajo jo apatični delavci, ki dela ne iščejo več, vendar so sposobni delati. Sem spadajo posamezniki, ki ne sprejmejo dela za nižjo plačo, kot se jim zdi ustrezna ali pa tisti, ki se niso pripravljene preseliti v kraj, kjer so prosta delovna mesta. Nekateri imajo možnost spremeniti ali dopolniti svojo izobrazbo, pa tega niso pripravljene narediti. Tu se pojavi vprašanje pomoči za brezposelne, saj mnogi menijo, da je previsoka, kar naj bi delavce spodbujalo k prostovoljni opustitvi dela (Svetlik, 1985, str. 25–29, 59).

- Tehnološka brezposelnost

Z napredkom tehnologije se vrednost delovne sile znižuje in postaja nepotrebna. Na trgu dela je kapitala več v novih proizvodnih enotah, nova tehnologija in proizvodi pa se proizvajajo hitreje, kot porabljajo. Razmerje med količino in ceno proizvodov je odvisno od gospodarske rasti. Če pride do recesije, se obseg proizvodnje omeji, kar privede do odpuščanja. Nekaj časa so tehnološka brezposelnost reševali z zaposlovanjem v terciarnem sektorju, dokler ni na trg prišla mikroelektronika. Mikroelektronika je zanesljiva, poceni, dostopna v velikem obsegu, hitro se razvija, razširja in nadomešča intelektualne sposobnosti posameznika. Uporabljamo jo na vseh področjih dela in življenja. (Svetlik, 1985, str. 30–32, 59).

- Odkrita brezposelnost

Predstavlja jo aktualna ponudba delovne sile, deli pa se na frikcijsko brezposelnost, brezposelnost zaradi premajhnega povpraševanja in strukturno brezposelnost. Samo v teoriji je mogoče, da bi trg deloval brezhibno, zato nastane frikcijska brezposelnost. Trg delovne sile deluje preslabo in pretok informacij o prostih delovnih mestih in iskalcih zaposlitve ni dovolj dobro organiziran. Medtem ko brezposelnost raste, se dohodki prebivalstva zmanjšujejo, potrošnja upada, podjetniki pa morajo zato omejiti proizvodnjo in poslovanje ali odpustiti delovno silo. Do brezposelnosti pride zaradi premajhnega povpraševanja po delovni sili, ki se pojavlja v cikličnih nihanjih gospodarstva. Pri strukturni brezposelnosti prihaja do neskladja med ponudbo delovne sile in povpraševanjem po njej. Delovne sposobnosti iskalcev zaposlitve ne ustrezajo razpoložljivim prostim delovnim mestom (Svetlik 1985, str. 34–37, 59).

- Prikrita brezposelnost

Pri prikriti brezposelnosti gre za posameznike, ki sami želijo dobiti boljšo, dolgotrajnejšo in produktivnejšo zaposlitev, in posameznike, ki niso zaposleni ter ne iščejo aktivne zaposlitve, vendar želijo delati. Slednji spadajo v latentno brezposelnosti. V primeru podzaposlenosti govorimo o osebah, ki so sicer zaposlene ali samozaposlene, vendar želijo zaposlitev, kjer bi delale več, ali pa delovno mesto, ki je zanje bolj primerno. Največ podzaposlenosti najdemo na področju kmetijstva in industrije – sem bi lahko uvrstili tudi zaposlitev s skrajšanim delovnim časom, najbolj pogoste pa so delne zaposlitve, ki nastanejo v času recesije. Posebna oblika podzaposlenosti so tudi zaposlovanja delavcev, ki so vključeni v programe usposabljanja, prekvalifikacije, programe subvencioniranja zaposlitve, programe javnih del itd. Najdemo tudi delavce, ki so neustrezno zaposleni, saj opravljajo delo, ki je pod ravno njihove zmožnosti in usposobljenosti, ali pa opravljajo delo, ki je drugačno od njihove primarne izobrazbe (Svetlik, 1985, str. 37–43, 61).

2.2 MERJENJE BREZPOSELNOSTI

Aktivno prebivalstvo sestavljajo zaposlene in brezposelne osebe. Stopnja brezposelnosti je določen delež celotnega aktivnega prebivalstva, izračunamo jo iz števila brezposelnih, kot je prikazano na Sliki 1.

Slika 1: Enačba za izračun stopnje brezposelnosti

$$\text{Stopnja brezposelnosti} = \frac{\text{brezposelne osebe}}{\text{aktivno prebivalstvo}} * 100$$

Vir: UMAR (2009, str. 1)

Brezposelnost ugotavljamo na dva načina. Prvi je preštevanje ljudi, ki se kot brezposelni registrirajo pri ustrezni službi za zaposlovanje (ZRSZ) in se morajo javljati v predpisanem ustreznem roku (registrirana brezposelnost). Drugi način ugotavljanja brezposelnosti je anketiranje reprezentativnega vzorca populacije, kjer ugotovimo celotno odkrito brezposelnost na podlagi izjav anketirancev (Svetlik, 1985, str. 46–49).

3 INDIVIDUALNE, SOCIALNE IN DRUŽBENE RAZSEŽNOSTI BREZPOSELNOSTI

Posameznik lahko postane brezposeln na več načinov in vsak način lahko drugače vpliva na njegov odziv. Oseba lahko opusti delo, ker je našla ustrežnejšo zaposlitev ali enostavno ne želi ali ne more več delati (Svetlik, 1985, str. 64). Taka brezposelnost na posameznika ne vpliva tako slabo kot odpustitev. Za tovrstno brezposelnost je krivo ciklično nihanje v gospodarstvu, začasno delo in strukturne spremembe. V gospodarstvo se vedno znova vključujejo nove tehnologije in novi načini proizvodnje, delavci pa tako postanejo odveč. Pogosto pride do odpustitve tudi zato, ker sposobnosti posameznika ne ustrezajo več njihovi strukturi dela ali pa morajo spremeniti kraj zaposlitve. Take razmere lahko na posameznika vplivajo zelo slabo. Delavca ščitijo sindikati in stranke delavcev. Močnejša kot so ta združenja, tem bolj ščitijo zaposlitev. Delodajalci so primorani sprejeti določene sporazume, država pa zakone, ki otežujejo ali preprečujejo odpuste. Problematična je tudi prva zaposlitev. Sem spadajo predvsem mladi, ki prehajajo od šole k zaposlitvi. Največjo težavo predstavlja pomanjkanje ustreznih delovnih izkušenj, zaradi česar delodajalci ne želijo zaposliti mladih (Svetlik, 1985, str. 67–68).

V psihologiji so postavili hipotezo, ki trdi, da posameznik, ki postane brezposeln, najprej pade v šok, nato pa mu sledi optimizem. Zaposlitev išče aktivno, verjame, da jo bo našel hitro in ima trdno osebnost. Če zaposlitev ne pride tako hitro, postane pesimističen, zaskrbljen in vznemirjen. Kmalu se tem novim okoliščinam prilagodi in njegova osebnost se zlomi. Če posameznik sam opusti delo, šoka po vsej verjetnosti ne bo doživel, lahko pa ta sledi, če zaposlitve ne najde dovolj hitro. Najbolj travmatično je iskanje prve zaposlitve za mlade. Največkrat ostanejo dlje časa brezposelni tisti, ki so po dolgotrajni zaposlitvi izgubili delo (Svetlik, 1985, str. 72–74).

Delo iščejo preko različnih medijev, ki nudijo informacije o prostih delovnih mestih. Lahko gre za oglaševanje v javnih medijih, pregledovanje razpisov in objav, posredovanje informacij preko sorodnikov, znancev ali prijateljev, neposredne prijave podjetjem, državne urade za zaposlovanje in privatne agencije za zaposlovanje (Svetlik, 1985, str. 75–76).

Za socialne potrebe je porazdelitev brezposelnosti zelo pomembna. Nekateri so brezposelni kratkotrajno, nekateri dolgotrajno, niso pa razdeljeni enakomerno. Glavni dejavniki so: spol, starost, sposobnost, migracija, izobrazba, regija. Tu se pojavi pojem segmentacija trga¹, ki poteka na socialni ali tehnični ravni. Pri socialni so značilni dejavniki diferenciacije: nagrajevanje, delovni pogoji, odgovornost, avtonomija in gotovost zaposlitve; za tehnično pa: specifičnost delovnih nalog, zahtevane sposobnosti in položaj v hierarhiji. V segmentirano ponudbo delovne sile spadajo posamezniki, ki so zaradi posebnih lastnosti usmerjeni na točno določena delovna mesta, pri katerih ne potrebujejo

¹ Segmentacija trga pomeni razdelitev trga delovne sile na več skupin povpraševalcev ali ponudnikov glede na določene značilnosti.

posebnega usposabljanja. Segmentacija povpraševanja po delovni sili deli delovna mesta glede na nagrajevanje, napredovanje in delovne pogoje. Do razlikovanja med delavci prihaja zaradi potrebe po učinkovitem izkoriščanju proizvodnih sredstev, delovne sile, prav tako pa morajo imeti kar se da nizke stroške. Posamezniki, ki so zaposleni na mestih, ki so za organizacijo in proizvodnjo zelo pomembna, so zaposleni stalno. Podjetja investirajo v razvoj njihovih sposobnosti in jih v času recesije redkokdaj odpustijo. Taki delavci imajo dobre dohodke, delovne pogoje, visoko avtonomijo in možnost napredovanja. Delavci na nespecifičnih delovnih mestih so v času krize odpuščeni prej, saj so nadomestljivi, stroške poslovanja pa je treba čim bolj zmanjšati (Svetlik, 1985, str. 77–79).

Izpostavila bi določene kategorije prebivalstva, na katere ima brezposelnost še večji vpliv. Mladina po končanem šolanju nima delovnih izkušenj, prav tako pa ne ve točno, kako poiskati zaposlitev. Mnogo mladih šole zapusti takoj, ko je to mogoče, zato so nižje usposobljeni, svojih potencialov pa ne izkoristijo do konca. Vendar tudi tisti, ki se odločijo za daljše šolanje in imajo dolgoročneje cilje, nimajo večje sreče (Svetlik, 1985, str. 82–84). Druga problematična skupina so starejši delavci. Njihov delež je manjši, vendar je njihova brezposelnost dolgotrajnejša, kar ima večje posledice na posameznika z socialnega, ekonomskega in psihičnega pogleda. Glavni problem pri zaposlitvi starejših so predsodki. Mnogo starejših bi lahko zaposlili na delovnih mestih, na katerih bi lahko enako ali bolj uspešno opravljali delo kot mlajši delavci. Pogosto so bolj kvalificirani in imajo več delovnih izkušenj, vendar so označeni za manj sposobne. Podjetja se ne zavedajo, da ima zaposlovanje starejših veliko prednosti. Odsotnost z dela je manjša, fluktuacija prav tako, nesreč pri delu je manj, natančnost pri izvajanju delovnih nalog pa je večja (Svetlik, 1985, str. 86–87). Izpostavila bi še imigrante in invalide. Imigranti imajo najnižji družbeni položaj in nižje dohodke, izobrazbo in družbeni standard. V državah s prebivalci različnih ras se te razlike še bolj vidijo. Invalidi so ljudje z večjimi ali manjšimi telesnimi, socialnimi ali psihičnimi sposobnostmi, ki jim otežujejo nemoteno vključevanje v delovne procese. Te posebnosti lahko posameznik pridobi v času življenja, ali pa so prisotne že ob rojstvu. Omejene zmožnosti so prvi razlog za brezposelnost, vendar je odvisno od politike, ki je uvedena v posamezni organizaciji. Invalidi imajo možnost pridobiti razne oblike pomoči ali pa so vključeni v usposabljanje in rehabilitacijo. S tem se lahko ponovno vključijo v proces iskanja zaposlitve (Svetlik, 1985, str. 92–93).

Delovanje trga, kjer vse poteka pod vplivom ekonomske politike, povzroča družbeno razslojenost. Država blaginje skrbi, da bi bile te razlike čim manjše, a ohranjanje ravnovesja ni tako lahko. Določeni ukrepi, ki jih država blaginje uporablja, zmanjšujejo vpliv trga delovne sile (npr. preveliko nadomestilo v primeru brezposelnosti zmanjšuje motivacijo brezposelnih pri aktivnem iskanju nove zaposlitve). Med trgom delovne sile in politiko zaposlovanja prihaja do čedalje večjih razlik. Na eni strani so želje posameznikov, ki si želijo varne in dolgotrajne zaposlitve, možnosti izbiranja med delovnimi mesti ter ohranjanjem življenjskega stila in lastnosti posameznikov, npr. stopnja njihove izobrazbe, komunikativnost, starost, spol, delovne izkušnje itd., na drugi strani pa zahteve trga delovne sile in ekonomskega sistema. Politika zaposlovanja je namenjena predvsem posredovanju ponudbe delovne sile povpraševalcem, to pa se zdi vse bolj težko. Družbena

razslojenost se najbolje vidi v raznolikosti plač. S povečevanjem plač se pojavljajo večje razlike v socialni strukturi družbe.

4 AKTIVNA POLITIKA ZAPOSLOVANJA

Aktivna politika zaposlovanja je glavni instrument, ki je namenjen odpravljanju brezposelnosti. Tu se srečata ekonomska politika, ki regulira trg delovne sile tako, da spodbuja ponudbo in povpraševanje po blagu, storitvah in denarju, in socialna politika, ki s pomočjo politike zdravstvenega, invalidskega, starostnega in pokojninskega varstva in politike socialnega varstva vpliva na trg delovne sile. Glavna naloga aktivne politike zaposlovanja je zagotavljanje osnovne socialne in ekonomske varnosti prebivalstva (Svetlik et al., 2002, str. 174).

4.1 NASTANEK IN ZNAČILNOSTI AKTIVNE POLITIKE ZAPOSLOVANJA

Aktivna politika zaposlovanja (APZ) se je pojavila na Švedskem, kjer je bila v ospredju močna socialdemokratska stranka, ki je med svoje cilje uvrščala polno zaposlenost. Po drugi svetovni vojni se je Švedska tako osredotočila na ravnovesje med brezposelnostjo in inflacijo. Utemeljitelja sta bila švedska ekonomista Rehn in Meidner. Oblikovala sta predlog modela, ki je vključeval gospodarski in socialni razvoj. Model je vseboval tri sestavine: zniževanje globalnega povpraševanja zaradi omejitve inflacije, spremembo strukture neuspešnih podjetij in prilagoditev gospodarstva. Spremembo strukture neuspešnih podjetij so želeli popraviti z solidarnostno politiko plač, ki bi bile odvisne od vrste dela, ki so ga posamezniki opravljali, ne pa od uspešnosti podjetja, kjer so bili zaposleni. Ta model so začele uporabljati vse države OECD, da bi ohranile polno zaposlenost, omejile naraščajočo brezposelnost in inflacijo ter odstranile napake izobraževalnih sistemov (Svetlik et al., 2002, str. 179).

Sledila je drugačna struktura gospodarstva, temu pa še uveljavitev aktivne politike zaposlovanja. Z njo so sprejeli ukrepe, ki so spodbujali odpiranje novih delovnih mest v panogah, kjer je bil presežek delovne sile in ukrepe, kjer so ponudbo delovne sile prilagodili povpraševanju (Svetlik, 1985, str. 106). Najpomembnejši dejavnik uveljavitve APZ je povečana strukturna brezposelnost. Ta je vse večja in izrazita zaradi nove tehnologije, ki zahteva več posebnega znanja in sposobnosti zaposlenih, izobraževalni sistemi pa so bili dokaj slabo prilagojeni temu razvoju. Izobraževalne sisteme je treba prilagoditi naprednemu tehnološkemu ciklusu, saj v nasprotnem primeru delovna sila ne bo dovolj dobro usposobljena (Svetlik et al., 2002, str. 179). Potrebo po APZ so pokazale tudi druge industrijsko razvite države, prva med njimi je bila ZDA. Tam so leta 1962 sprejeli zakon o razvoju in usposabljanju delovne sile in leta 1966 zakon o možnostih zaposlovanja. Leta 1964 so v Evropi oblikovali Komite za delovno sile in socialna vprašanja v okviru Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD). APZ se je najhitreje uveljavila v državah, ki so sprejele model socialnega partnerstva. Evropska politika je hotela povečati zaposljivost posameznikov, izboljšati razvoj podjetništva, spodbuditi razvoj novih podjetij in utrditi politiko enakosti moških in žensk (Svetlik et al., 2002, str. 179).

Raznovrstnost in omejena mobilnost delovne sile povzročita, da v času prestrukturiranja gospodarstva nastanejo sektorji s presežkom delovne sile in sektorji s pomanjkanjem

delovne sile. Rešitev je v tem, da je treba dvigniti povpraševanje po delovni sili, s čimer bi se brezposelnost zmanjšala, s tem pa bi se dvignile plače in inflacija. Druga rešitev pa je APZ (Svetlik, 1985, str. 107). Povpraševanje po delovni sili se stimulira z javnimi deli, odpre se posebne delavnice, dodeli se subvencije določenim regijam za hitrejši razvoj itd. Delovno silo je treba obveščati o stanju na trgu delovne sile. Delavce se lahko prekvalificira ali pa se jim omogoči selitev v kraj, kjer je mogoča zaposlitev. Brezposelnost bi se tako zmanjšala, ne da bi se povečala inflacija (Svetlik, 1985, str. 109).

Aktivna politika zaposlovanja določa predvsem tri cilje, ki jih želi izpolniti država, ki izvaja ukrepe aktivne politike zaposlovanja. To so razvijanje delovne sposobnosti ljudi in prilagoditev strukturnim spremembam, kipspospešujeta gospodarsko rast, ter izboljšanje možnosti zaposlovanja izpostavljenih demografskih skupin kar prispeva k socialni enakosti in izboljša razmerje med inflacijo in brezposelnostjo. OECD se je najprej osredotočila na pomoč posameznikom, da so razvili svojo delovno sposobnost. Prilagodili so se strukturnim spremembam gospodarstva, saj so uvedli ukrepe za pospeševanje gospodarske rasti, izboljšanje zaposlovanja tujcev in tako prispevali k socialni enakosti ter izboljšanju razmerja med inflacijo in brezposelnostjo. V času rasti gospodarstva so zaposlovanje upočasnili, v času krize pa so ga pospeševali ali umirili. Ukrepe, ki jih je uvajala APZ, so povezali v programe (Svetlik, 1985, str. 110). Glavna značilnost APZ je selektivnost. Gre za politiko, ki je usmerjena na posamezne segmente trga delovne sile, na posameznike, različne socialne skupine, organizacije in posamezne regije. Selektivnost uvaja ukrepe, s katerimi se regulira delovno silo (Svetlik, 1985, str. 111).

Na trgu delovne sile je treba uvesti pozitivne spremembe, kot so podpore, premije, subvencije in negativne spodbude, kot so takse, davki in prispevki. Reguliranje delovne sile poteka tudi preko dodeljevanja kompenzacij, kjer trg slabo deluje. To so nadomestilo za primer brezposelnosti, premije za zagotavljanje socialne varnosti ter vzdrževalne in javne službe na teh področjih (Svetlik, 1985, str. 111). Regulacijo pa uvaja tudi država sama, in sicer preko normativnih aktov v obliki prepovedi (prepoved nočnega dela za ženske, prepoved nadur za mladino, prepoved dela otrok) in v obliki ukazov (obvezno najavljanje masovnih odpustitev, zagotavljanje delovnih mest za posameznike z zmanjšano delovno zmožnostjo). Obstaja pa še regulacija s spreminjanjem organizacij. Primer za to je uvajanje enotnega pokojninskega sistema za vse delodajalce, kar omogoča večjo mobilnost delovne sile (Svetlik, 1985, str. 112).

APZ se osredotoča tudi na posamezne vrste brezposelnosti, za vsako je oblikovala posamezne ukrepe. Pri strukturni brezposelnosti se uvedejo ukrepi za reguliranje ponudbe delovne sile, tako so se oblikovali programi za pospeševanje izobraževanja in usposabljanja. Posameznikom se omogoči, da pridobijo dodatna znanja ali se preusmerijo na nova delovna področja (Svetlik et al., 2002, str. 179). Oblikovali so se tudi programi za dodeljevanje pomoči za preselitev. Pri brezposelnosti zaradi premajhnega povpraševanja so uvedli ukrepe za ohranjanje obstoječih in odpiranje novih delovnih mest. Sem spadajo tudi javna dela, ki so posebna oblika tega uravnavanja (Svetlik in Batič, 2002, str. 179). Frikcijska brezposelnost je uvedla ukrepe za usklajevanje ravnovesja med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili (Svetlik, 1985, str. 117).

Za uspešnost take politike je potrebna tudi modernizacija služb za zaposlovanje, zato so potrebni moderni informacijski sistemi in nove metode zaposlovanja. Programi in ukrepi APZ se od države do države razlikujejo. Službe za zaposlovanje so vezane na vladne organe, ki so zadolženi za zaposlovanje, izobraževanje ali socialno politiko, tako da največ reguliranja poteka ravno preko njih.

V Sloveniji je APZ najprej ustvarila izobraževalne programe, ki so pospešili poklicno in izobrazbeno mobilnost, in programe, ki so spodbujali prostorsko mobilnost. Z uvedbo izobraževalnih programov so želeli olajšati prehod med šolo in zaposlitvijo. Največ programov so ustanovili za poklicno usposabljanje, namenjeni pa so bili skupinam, ki so imele težave z zaposlitvijo: mladi, dolgotrajno brezposelni in delavci, ki so na robu brezposelnosti (Svetlik, 1985, str. 128). Programi za spodbujanje prostorske mobilnosti so namenjeni spodbujanju delavcev k selitvi za kapitalom (Svetlik, 1985, str. 134).

Pri reguliranju povpraševanja po delovni sili, je APZ oblikovala ukrepe, kot so javna dela, znižanje davkov na dohodek in profit, znižanje socialnih prispevkov delodajalcev, povečanje javnih izdatkov za dobrine in storitve, prerazporeditev dohodkov v korist revnejših kategorij prebivalstva in podobno. Tako reguliranje se osredotoča na ohranjanje in odpiranje novih delovnih mest (Svetlik, 1985, str. 138).

Aktivna politika zaposlovanja ima realen cilj, ki pomeni omejevanje brezposelnosti, saj popolna odprava te ni mogoča. Programi se začnejo izvajati, ko brezposelnost začne naraščati, v trenutku, ko pade na sprejemljivo raven, pa se učinek APZ začne zmanjševati (Svetlik, 1985, str. 166).

5 PRIMERJAVA BREZPOSELNOSTI SLOVENIJE IN ZDRUŽENIH DRŽAV AMERIKE

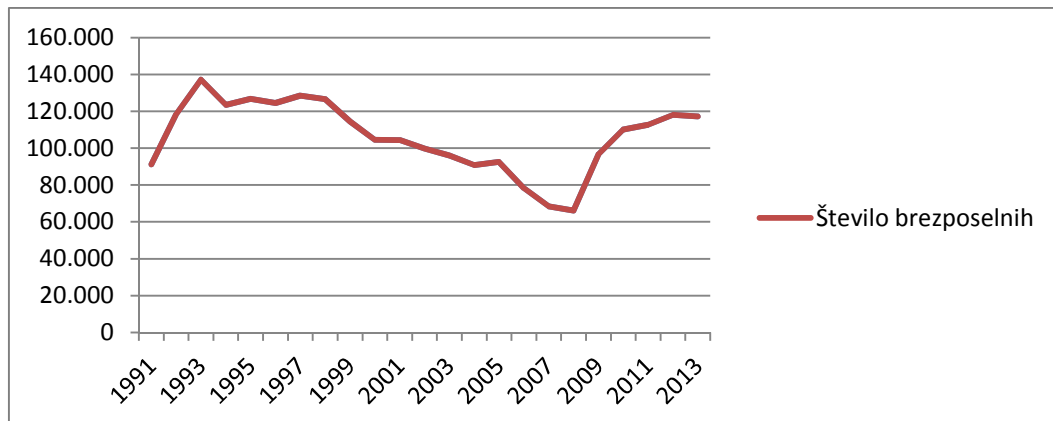
Primerjava brezposelnosti v Sloveniji in v ZDA je pokazala, kako močno se stopnja brezposelnosti razlikuje med majhno državo, kot je Slovenija, in veliko državo, kot so Združene države Amerike. V nekaterih pogledih sta si podobni, v večini pa različni. Obe državi vodita tržno gospodarstvo, a se ameriško od slovenskega razlikuje v tem, da so javne oblasti zelo vpletene v ameriško gospodarstvo. Ameriška vlada ima dve glavni vlogi v reguliranju gospodarstva. Regulira pogoje dela, povezanost delavcev in njihovega vodstva. To vključuje preprečevanje diskriminacije, varnost delavcev, minimalne plače delavcev, delovni čas in upokožitev ter nadomestilo v primeru brezposelnosti (Bamber et al., 2004).

5.1 STOPNJA BREZPOSELNOSTI

Analizirani podatki v diplomskem delu so iz daljšega časovnega obdobja, vse do avgusta 2013, saj je pri temi, kot je brezposelnost, potrebna natančnost in ažurnost. Odstotek brezposelnosti in vsi podatki povezani z njo se iz meseca v mesec spreminjajo, zato sem analizirala podatke vse do zadnjega razpoložljivega meseca, ki je avgust 2013. Število prebivalcev Združenih držav Amerike je 301.693.000, medtem ko je število brezposelnih avgusta 2013 znašalo 11,3 milijona. To je 3,75 odstotkov celotnega prebivalstva ZDA. Stopnja brezposelnosti je trenutno 7,3 odstotna, v istem obdobju leta 2012 pa je bila 8,1 odstotna. V Sloveniji je število prebivalcev 2.058.457, število brezposelnih posameznikov v mesecu avgustu 2013 je bilo 116.600. To je 5,66 odstotkov celotnega prebivalstva Slovenije. Stopnja brezposelnosti je avgusta znašala 9,9 odstotkov, lani v istem mesecu pa 9,7 odstotka.

Časovni pregled primerjave držav začnjam leta 1991, ko se je Slovenija osamosvojila, saj se je gospodarski sistem takrat močno spremenil. Prejšnji sistem polne zaposlenosti in neposredne varnosti je nadomestil tržni sistem. Brezposelnost se je drastično povečala, predvsem zaradi pomanjkanja delovnih mest (Ignjatović, 2002, str. 12).

Grafikon 1: Gibanje števila registrirano brezposelnih oseb v Sloveniji v obdobju od leta 1991 do avgusta 2013 (v tisočih)

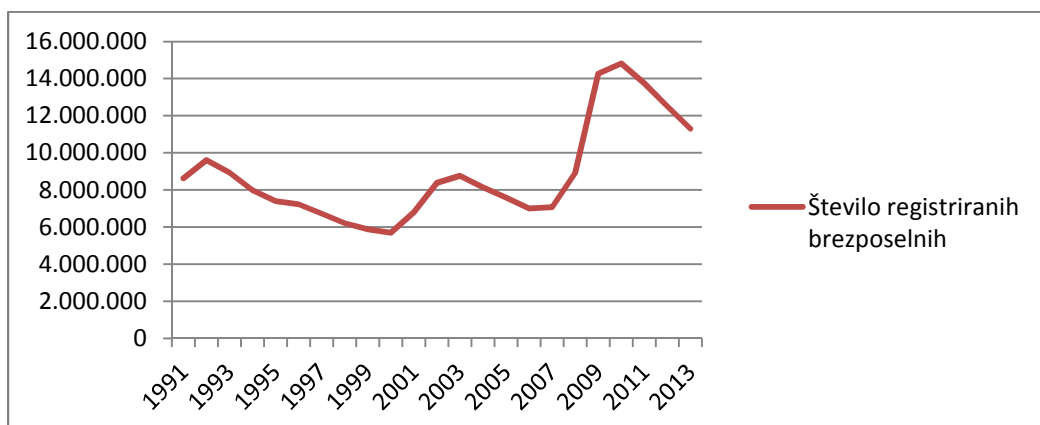

Vir: ZRSZ (2013)

Delovno aktivno prebivalstvo se je od 1988 do 1998 zmanjšalo za več kot dvesto tisoč, v obdobju med 1992 in 1999 pa se je povečalo. Razliko je opaziti v poklicni in sektorski strukturi gospodarstva (Ignjatović, 2002, str. 13). Iz grafikona 1 je razvidno, da je bilo največ brezposelnih registriranih leta 1993, ko je število preseglo 137.000 oseb. V letih med 1993 in 1994 je Slovenija dosegla vrh brezposelnosti, ta je znašala 9,1 odstotka. Odstotek brezposelnosti je bil izmerjen na podlagi prijavljenih oseb na Zavodu za zaposlovanje. Najmanj registriranih brezposelnih oseb je bilo leta 2008, ko jih je bilo 66.239. Leta 2010 je število zopet začelo naraščati, saj je celotno EU območje vstopilo v gospodarsko krizo, iz katere se še danes nismo izvlekli. V prvih šestih mesecih leta 2013 je število brezposelnih upadlo, a se to iz meseca v mesec spreminja.

Od leta 1981 do 1983 je v Ameriki vladala recesija, v kateri je vrednost dolarja v primerjavi z drugimi valutami močno narasla. Konkurenčnost ameriških podjetij na tujih trgih se je zmanjšala, brezposelnost je začela strmo naraščati in delavci so bili slabo izobraženi. Leta 1991 si je ameriško gospodarstvo opomoglo, saj se je trg dela povečal. V proizvodne procese so uvedli novo tehnologijo, ponovno so povečali konkurenco. Delavci so želeli povišanje plač in v pogajanja stopili s sindikati. Pritiski globalizacije so se čutili vse do leta 2000, saj je bil BDP izvoza 11,6 odstotka, kar je manj kot katerakoli druga OECD država. To dejstvo nam dokazuje, da izvoz v tujino v Ameriki ne igra velike vloge, saj je njihov trg dovolj velik. ZDA največ izvažata v Kanado, Mehiko in na Japonsko, uvažata pa največ iz Kanade, s Kitajske in iz Mehike. Do leta 1994 je ZDA umaknila vse tarife, carine in druge omejitve z Mehiko in Kanado, kar je omogočilo lažji pretok kapitala, blaga, delovne sile in storitev (Bamber et al., 2004).

Grafikon 2: Gibanje števila registrirano brezposelnih oseb v ZDA v obdobju od leta 1991 do avgusta 2013 (v milijonih)

Vir: BLS (2013a)

Grafikon 2 prikazuje gibanje števila brezposelnih posameznikov v Združenih državah Amerike, razvidno pa je, da je globalna recesija, ki se je začela v letu 2009, povzročila veliko naraščanje brezposelnosti. Leta 2008 je bilo brezposelnih 8,9 milijona prebivalcev, leta 2009 je bilo število brezposelnih večje za skoraj štiri odstotke, stopnja je znašala 9,9 odstotka in je bila najvišja v zadnjih desetih letih.

Iz grafikonov 1 in 2 lahko razberemo, da je bilo v letu od 2007 do 2008 v obeh državah zaznati upad števila brezposelnih, v naslednjih letih pa se je število povečalo. Začela se je globalna recesija, ki ji ni ubežalo nobeno gospodarstvo, razlika je le ta, da so ZDA v krizo vstopile prej kot EU območje.

5.2 KONKURENČNOST

Konkurenčnost posamezne države veliko prispeva k stopnji brezposelnosti. V tem trenutku je svetovno gospodarstvo v vzponu po največji krizi po drugi svetovni vojni. Vidna sta dva trenda rasti gospodarstev: ZDA in Japonska gospodarstvo pospešujeta enakomerno, EU območje pa ni prepričano, kaj ga čaka v prihodnosti (WEF, 2013, str. 3).

Konkurenčnost države vsebuje veliko indikatorjev, ki pričajo o gospodarstvu. Ena izmed pomembnejših so institucije, ki vodijo državo. Morajo biti složne, poštene in dovolj močne, da preživijo finančno in politično krizo. Na trgu ne sme biti preveč regulacije, korupcije, netransparentnosti, nezaupanja, nesposobnosti zagotavljati javna sredstva ter prevelike odvisnosti sodnega sistema, saj vse to vodi v politično nestabilnost in posledično v počasnejši razvoj gospodarstva (WEF, 2013, str. 4–5). Eden izmed glavnih indikatorjev je tudi makroekonomija. Sama po sebi gospodarstva ne more dvigniti, a mora biti stabilna za njegovo rast. Vlada težje zagotovi sredstva za trenutno stanje v državi, če ima dolgove iz preteklosti (WEF, 2013, str. 5). Podjetja ne morejo delovati dovolj učinkovito, če je inflacija previsoka. Makroekonomija je prešla v ospredje za določanje konkurenčnosti, ko so ZDA in nekatere evropske države morale preprečiti nestabilnost makroekonomije v času, ko je javni dolg presegel pozitivno mejo na začetku svetovne krize (WEF, 2013, str.

6). Med indikatorji je treba omeniti učinkovitost trga dela, kjer je pomembno, da je država sposobna premestiti delavce tja, kjer bodo najbolj produktivni, glede na svojo izobrazbo in sposobnosti. Trg dela mora biti toliko fleksibilen, da lahko delavce preseli iz ene v drugo panogo, če je to potrebno (WEF, 2013, str. 6). Pomembna je tudi velikost trga, saj je za države, ki so majhne, pomembno, da je njihov trg mednaroden in odprt za menjavo. Če je odstotek izvoza velik, majhnost države ne igra nobene vloge (WEF, 2013, str. 8). Dva indikatorja, ki sta uporabljena za primerjavo, sta tudi podjetništvo in inovativnost.

Tabela 1: Primerjava indikatorjev konkurenčnosti med Slovenijo in ZDA

	Slovenija	ZDA
1. Institucije	68	35
2. Infrastruktura	36	15
3. Makroekonomija	53	117
4. Zdravstvo in osnovno šolstvo	17	36
5. Višje šolstvo in usposabljanje	25	7
6. Raznolikost dobrin	62	20
7. Učinkovitost trg dela	106	4
8. Finančni razvoj trga	134	10
9. Tehnološka pripravljenost	33	15
10. Velikost trga	83	1
11. Podjetništvo	58	6
12. Inovativnost	40	7

Vir: WEF (2013, str. 344, 345, 382, 383)

ZDA se nahajajo na petem mestu lestvice konkurenčnosti vseh držav sveta. Njihovo gospodarstvo postaja močnejše, bančništvo vzpostavlja stabilnost v finančnem sektorju, kaže pa se tudi manjše izboljšanje v javnem sektorju, kjer so bile razmere dokaj slabe. Največje razlike med državama se pojavljajo v podjetništvu, ki je v ZDA v vzponu. Ameriška podjetja so moderna in inovativna, predvsem pa so povezana z višjim šolstvom, kar omogoča lažji prehod mladih k zaposlitvi. Kombinacija fleksibilnega trga dela, velikosti trga na splošno in vzpona podjetništva, dela ZDA najbolj konkurenčno državo na svetu. Največja pomanjkljivost ameriškega gospodarstva je politično dogajanje, saj državljani nimajo zaupanja v politike. Menijo namreč, da vlada javnih sredstev na porablja racionalno. Makroekonomija je še vedno ameriška slabost, čeprav je letos prvič, odkar se je začela kriza, začela rasti (WEF, 2013, str. 23).

Slovenija se na lestvici po BDP nahaja na 84. mestu, po izvozu pa na 17. Slovenija ima največ problemov s financiranjem podjetništva, saj je dostop do sredstev zelo otežen. Državna birokracija je preobsežna, zakonodaja je zelo stroga in davki so visoki. V državi je visoka stopnja korupcije, politična nestabilnost pa ji konkurenčnosti ne povečuje. Najslabši

indikator v Sloveniji pa je inovativnost – nahaja se na 54. mestu po zmožnosti inovacije v podjetjih, medtem ko se ZDA nahajajo na 5. mestu (WEF, 2013, str. 344–345).

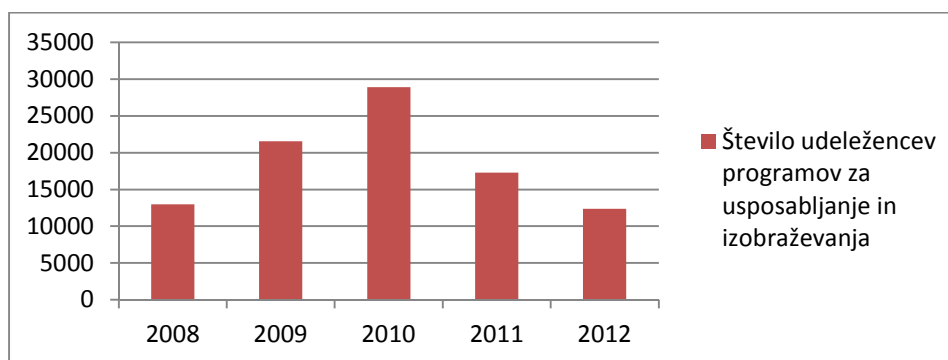
Leta 2009 je slovenski BDP znašal –8,0 odstotkov, med letoma 2010 in 2011 je bilo zaznati rast v gospodarstvu, a je bil v letu 2012 BDP spet negativen. V prvi polovici leta 2013 BDP znaša –1,7 odstotkov (SURS, 2013). V ZDA je leta 2009 BDP znašal – 3,1 odstotkov. BDP je v naslednjih letih rasel in leta 2012 znašal 2,2 odstotka (TWB, 2013).

5.3 UKREPI AKTIVNE POLITIKE ZAPOSLOVANJA

S slabšanjem gospodarskih razmer v času osamosvojitve je Slovenija začela z razvijanjem programov in ukrepov aktivne politike zaposlovanja (Svetlik et al., 2002, str. 179). Upoštevala je evropsko politiko, ki je takrat veljala za inovativno, je hotela povečati zaposljivost posameznikov, izboljšati razvoj podjetništva, spodbuditi razvoj novih podjetij in utrditi socialno politiko. Želela se je tudi približati uspehom ZDA, Kanade in Japonske (Svetlik et al., 2002, str. 179).

V Sloveniji so se dobro razvile tri skupine programov in ukrepov APZ. Programi izobraževanja in usposabljanja se pojavljajo v različnih oblikah, saj gre za pomoč pri načrtovanju kariere, iskanju zaposlitve, programi psiho-socialnega usposabljanja in osebnostnega razvoja ter izobraževanje. Taki programi so kratkotrajni, pri vključevanju pa imajo prednost dolgotrajno brezposelni, mladi do 26 let in nekvalificirani delavci (Svetlik et al., 2002, str. 187). V letu 2012 (grafikon 3) je ZRSZ v te programe vključil 1.690 oseb, ki so tudi dobile zaposlitev (ZRSZ, 2012).

Grafikon 3: Število vključenih v program usposabljanja in izobraževanja v obdobju od leta 2008 do leta 2012

Vir: Letno poročilo ZRSZ (2012)

Druga skupina programov, ki je doživela razmah, je spodbujanje samozaposlovanja. Gre za aktivno in uspešno reševanje brezposelnosti. APZ je razvila različne informativne in uvodne seminarje, delavnice in usposabljanje za mala podjetja, ki posameznikom pomagajo razviti poslovno idejo (Svetlik et al., 2002, str. 190).

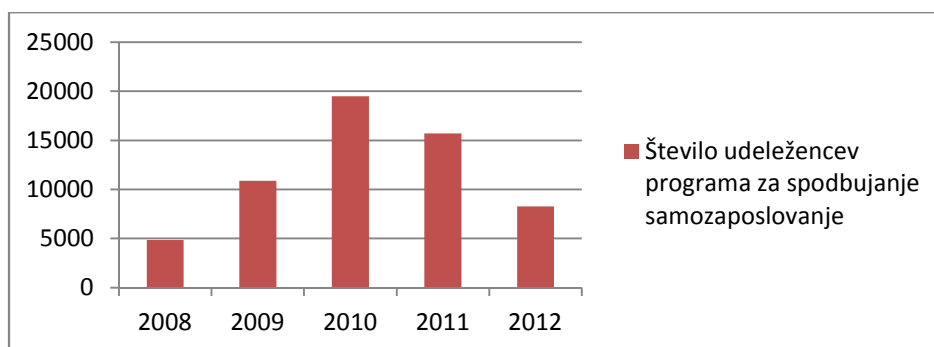
Tabela 2: Število samostojnih podjetnikov in zaposlenih od leta 1998 do 2011

	2008		2009		2010		2011	
	Število podjetij	Število zaposlenih	Število podjetij	Število zaposlenih	Število podjetij	Število zaposlenih	Število podjetij	Število zaposlenih
S.P.	73633	140661	78010	140559	80723	136610	81989	133212

Vir: SURS (2011)

Tabela 2 prikazuje razmah odpiranja samostojnih podjetij, saj se je število samostojnih podjetnikov po letu 2008 zelo povečalo. Država omogoči odpiranje S.P.-ja z državno pomočjo, saj na ta način zagotavlja večjo zaposljivost. Zavod RS za zaposlovanje priskrbi subvencijo za samozaposlitev in s tem olajša vzpostavitev lastnega podjetja (ZRSZ, 2012). Od leta 2008 se je število samostojnih podjetij povečalo za skoraj 7 odstotkov.

Grafikon 4: Število vključenih v program spodbujanja samozaposlovanja v obdobju med letoma 2008 in 2012

Vir: Letno poročilo ZRSZ (2012)

5.4 PROGRAMI JAVNIH DEL

Tretja skupina programov in ukrepov aktivne politike zaposlovanja, ki se je dobro razvila v Sloveniji, so javna dela. To so dela, ki jih organizira oblast ali vlada v državi. Za izvajanje je potrebnih veliko ljudi, učinek javnih del pa je javno koristen, saj jih lahko opravlja kdorkoli. Po javnih delih oblast poseže takrat, ko je neskladje med povpraševanjem in ponudbo delovne sile veliko in ko določene kategorije brezposelnih ne dobijo zaposlitve dlje časa. Povpraševanje po delovni sili se spodbuja, ko je premajhno (Svetlik et al., 2002, str. 294).

Delo, ki je označeno za javno delo, mora imeti splošno družbeno korist, ne sme biti plačno višje od plač za normalna delovna mesta in ne sme biti konkurenčno delom, ki jih opravljajo že obstoječe organizacije in delodajalci. V Sloveniji je posameznikom, ki so vključeni v programe javnih del, zagotovljena osnovna socialna varnost in zdravstveno ter pokojninsko zavarovanje. Pri nas so ponudniki takih del javne institucije, zasebne neprofitne in profitne organizacije. V slednjih mora biti dejavnost javnih del strogo ločena

od osnovne dejavnosti podjetja in nikakor ne sme vplivati na dobiček organizacije. Z Zakonom o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti smo določili osnove za izvajanje programov javnih del v okviru aktivne politike zaposlovanja. Javna dela so tako postala pomemben ukrep za zmanjševanje odkrite brezposelnosti in vključevanje socialno izključenih v družbo. V Sloveniji javna dela izvajamo tudi v lokalnih skupnostih, kjer se spodbuja dejavnosti, ki zadovoljujejo določene potrebe posameznikov in skupin. Javna dela smo uvedli leta 1991, v letih od 1991 do 1999 so postala najuspešnejši ukrep aktivne politike zaposlovanja pri nas (Svetlik et al., 2002).

Najpogostejši udeleženci programov javnih del v Sloveniji so dolgotrajno brezposelne osebe, brezposelne osebe starejše od 40 let, brezposelne osebe mlajše od 26 let, invalidi, prejemniki denarnega nadomestila ali denarne pomoči med brezposelnostjo in druge težje zaposljive osebe (Svetlik et al., 2002, str. 305). Pri nas so se javna dela razvila na področju socialnega varstva in zdravstva, javne uprave, izobraževanja, kulture, kmetijstva in gozdarstva, urejanja okolja, gradbeništva, prometa, predelovalne dejavnosti, drugih storitvenih dejavnosti in odpravljanja posledic naravnih nesreč (Svetlik et al., 2002, str. 306). Vlada vsako leto sprejme načrt javnih del za določeno proračunsko obdobje, s katerim opredeli obseg sredstev za izvedbo programov. Del sredstev zagotavljajo tudi naročniki ali izvajalci sami. Država zagotovi sredstva za organizacijo javnih del, usposabljanje in izobraževanje vključenih, stroške prevoza in prehrane in del stroškov plače. Posamezniki so lahko v javna dela vključeni do enega leta, lahko pa se obdobje tudi podaljša (Svetlik et al., 2002, str. 309).

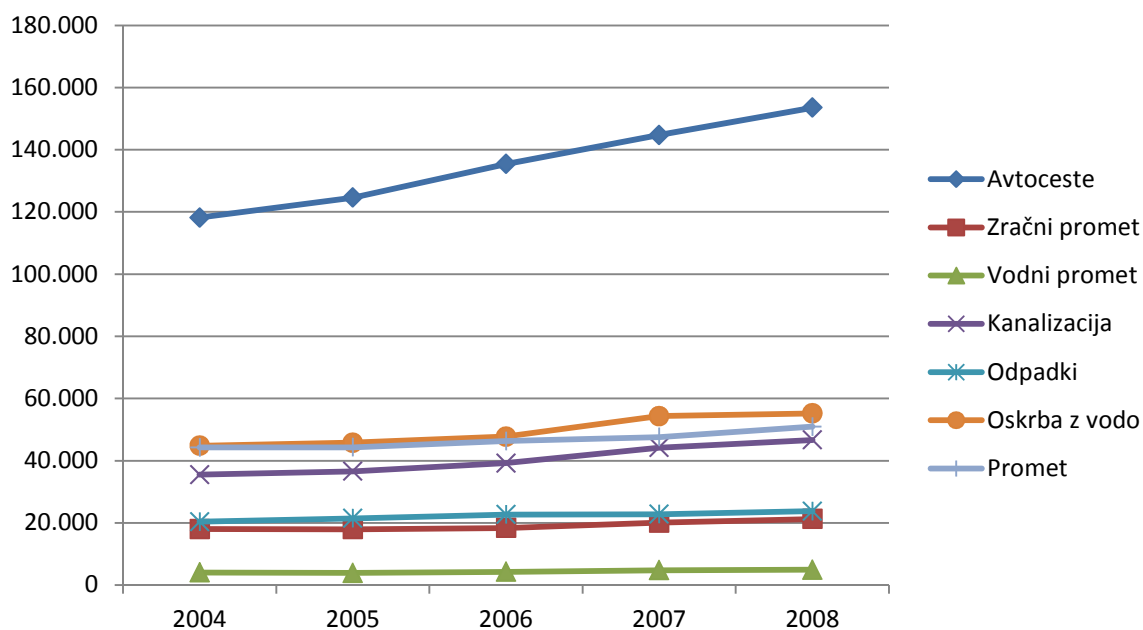
V sedemdesetih letih je ZDA sledila Keynesovemu modelu spodbujanja globalnega povpraševanja. Zahtevali so znižanje inflacije, proračunskih primanjkljajev in davkov, uravnotežene bilance ipd. Na ta način so pridobili zaupanje podjetnikov v gospodarstvo, povečale so se naložbe in posledično tudi poslovanje. ZDA je temu modelu sledila dosledno in ekstremno znižala brezposelnost. Kljub temu pa so sledile hude posledice, saj se je s tem varnost zaposlitve znižala in revščina drastično povečala. Keynesov model so preuredili tako, da je začel trg delovne sile uravnavati s poseganjem v ponudbo in povpraševanje po delovni sili. Ukrepi so bili selektivni, bodisi so se osredotočili na posamezne gospodarske panoge, sektorje ali na posamezne regije ter socialne skupine (Svetlik et al., 2002, str. 178).

Začetki javnih del v ZDA segajo vse tja od 1933. pa do 1939. leta, ko je predsedoval Roosevelt. Na začetku njegovega predsedovanja je sprejel zakonodajo New Deal, ki je vključevala cilje za spodbujanje gospodarske rasti, glavni razlog za uvedbo pa je bila želja po zmanjšanju brezposelnosti. New Deal je želel delavcem ponuditi pomoč pri iskanju zaposlitve in oživiti gospodarstvo. Na začetku so delavce najemali za gradnjo železnic, popravilo in gradnjo poslopij in parkov. Dela so zagotavljali tudi mladim, vojnim veteranom in Indijancem. Oblikovali so poseben program, ki se je osredotočal na zaposlitev mladih. Prvi del programa je zagotavljal zaposlitev mladim, ki so ravnokar končali šolo, drugi del pa zaposlitev s polovičnim delovnim časom za tiste, ki še niso končali šole. V začetku so ustanovili tudi program, ki je deloval na področju zvezne države Tenesse, namenjen pa je bil nadzoru nad poplavami, izboljšanju življenjskega standarda

kmetov in proizvodnje električne energije. Kmalu so program priznali za državnega in začeli masovno graditi jezove, nasipe in hidroelektrarne na območju celotne države. Trenutno sta najbolj razširjena programa, ki zaposlujeta starejše v javnih službah, program, ki poskuša pridobiti zaposlitev za Indijance, in program, ki izvaja poletna dela za mlade (Bamber et al., 2004).

Javna dela v Ameriki pomenijo model zveznega in lokalnega ter javnega in privatnega sodelovanja oblasti. V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja so imeli prebivalci veliko družbene koristi od javnih del, saj so na ta način zgradili bolnišnice, šole, poslovna poslopja, prometno infrastrukturo, parke, igrišča itd. Sodelovanje vlade in zveznih držav je izpostavljeno, ker zvezne države in regije najbolje vedo, kaj potrebujejo in kje je javni interes. Področje delovanja vlade je preveliko in bi bilo v tem primeru lahko neuporabno, zato take odločitve prepuščajo lokalnim oblastem. Posamezniki so prejeli minimalno plačo, ki je bila financirana iz zveznega sklada. Danes v ZDA finančna sredstva za javna dela namenjajo za avtoceste, zračni promet, vodni promet, kanalizacijo, oskrbo z vodo, promet in odpadke, kar prikazuje grafikon 5, ki zajema podatke v obdobju med letom 2004 in 2008 (U. S. Census Bureau, 2011).

Grafikon 5: Državni in lokalni izdatki javnih del Združenih držav Amerike v obdobju med letom 2004 in 2008

Vir: State and Local Governments: Expenditures for Public Works (2008, str. 1)

Problem nizke udeležbe je v osnovanju programov, ki so bili zastavljeni s slabo definiranimi cilji (Delo, 2011). Na začetku je bila želja, da bi delo v programu javnih del nudilo socialno in zdravstveno varnost, a danes javnih del pri nas ne najdemo več v taki obliki kot nekoč (Delo, 2011). Danes se z javnim delom lahko brezposelni posamezniki le usposobijo za delo. Ponudniki teh programov so samo neprofitni delodajalci (ZRSZ, 2012). Udeležba ni velika, učinkovitost je minimalna, programi pa so preveč birokratski (Delo, 2011).

5.5 VLOGA ZAVODOV ZA ZAPOSLOVANJE

Zavod za zaposlovanje je institucija, ki deluje na ozemlju celotne države, storitve pa so za brezposelne brezplačne. Osnovna naloga zavoda je zagotavljanje najboljše možne organizacije trga delovne sile. Z naraščanjem brezposelnosti, se njegova vloga krepi in postaja izvajalec politike in programov zaposlovanja. Je avtonomna ustanova, ki jo upravlja posebna komisija ali svet, sestavljen iz predstavnikov socialnih partnerjev in sindikatov. Pri nas je zavod za zaposlovanje pravni organ s statusom javnega zavoda, ki deluje na območju celotne Slovenije (Svetlik et al., 2002, str. 206), in sicer na treh ravneh: na sedežu zavoda sta vodstvo in centralna služba, v 12 območnih službah in 59 uradih za delo. Temelji na Zakonu o urejanju trga dela (ZUTD) (Letno poročilo ZRSZ, 2012).

Financiranje Zavoda za zaposlovanje poteka preko prispevkov delodajalcev in zaposlenih, ki se zbirajo v skladih za zaposlovanje na državni ali regijski ravni. Vlada prispeva le manjkajoči del sredstev iz proračuna (Svetlik et al., 2002, str. 220).

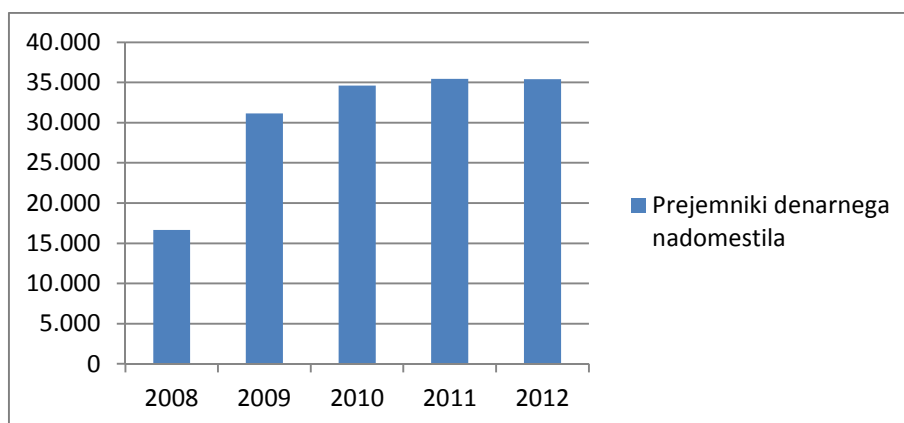
Najpomembnejša naloga zavoda je posredovanje zaposlitev, zato vodi seznam prostih delovnih mest in daje informacije iskalcem zaposlitve. Na ta način preverja ujemanje ponudbe in povpraševanja. Zavod oblikuje baze podatkov o brezposelnih posameznikih, o posameznikih, ki iščejo zaposlitev, in o delodajalcih, ki nudijo zaposlitev. Upravlja tudi programe, ki omogočajo lažje vstopanje posameznikov na trg delovne sile, in izvaja programe aktivne politike zaposlovanja. Če želijo posamezne enote zavoda uspešno upravljati svoje naloge, morajo aktivno sodelovati z drugimi institucijami, zagotoviti povezan sistem in dobro izbrati ciljne skupine. Pomembno je, da razvijejo močan sistem in strategijo spremljanja in ocenjevanja posameznih ukrepov in programov (Svetlik et al., 2002, str. 211–212).

Zavod RS za zaposlovanje se je kot javni zavod s statusom pravne osebe pojavil leta 1995. Organiziran je za območje celotne Slovenije, obdržal pa je teritorialno organiziranost deset območnih enot in v vsaki občini po eno lokacijsko izpostavo. Danes opravlja vse naloge, ki so povezane z javnimi službami za zaposlovanje. Financira se iz državnega proračuna, saj z ministrstvom za delo podpiše letno pogodbo, kjer so natančno določeni vsi cilji in dejavnosti zavoda. Nadzor nad opravljanjem opravlja računsko sodišče, revizorji ministrstva za delo, ministrstva za finance in druge vladne ustanove (Svetlik et al., 2002, str. 217–218).

Zavod RS za zaposlovanje tudi dodeli denarno nadomestilo. V Sloveniji je od leta 1974 urejen sistem obveznega socialnega zavarovanja za primer brezposelnosti, ki ga dopolnjuje sistem socialne pomoči. Brezposelnim osebam se lahko dodeli tri različne dajatve: denarno nadomestilo, denarno pomoč in denarno socialno pomoč. Denarno nadomestilo lahko dobijo posamezniki, ki so že bili zaposleni in so plačevali zavarovanje (Svetlik et al., 2002, str. 160). Višina nadomestila in trajanje prejemanja sta odvisna od predhodne delovne dobe. Največ prejemnikov denarnega nadomestila je bilo leta 2011 in 2012, kot prikazuje grafikon 6. Denarno pomoč dobi posameznik, ki potrebuje pomoč pri

preživetju, višina je za vse enaka, posameznik pa jo prejema 15 mesecev. Denarna socialna pomoč se dodeli tistim, ki so brezposelni in živijo v pomanjkanju, vendar se najprej ugotovi dejansko potrebo po pomoči. Upošteva se dohodek brezposelnega in družinskih članov, družinski status in premoženje. Trajanje je omejeno, lahko pa se dodeli tudi trajno socialno denarno pomoč (Svetlik et al., 2002, str. 161).

Grafikon 6: Število prejemnikov denarnega nadomestila v Sloveniji ob koncu leta v obdobju od leta 2008 do leta 2012

Vir: Letno poročilo ZRSZ (2012)

S pridružitvijo Slovenije k Evropski uniji, se je zakonodaja precej spremenila, saj je treba upoštevati primarno in sekundarno zakonodajo EU. Pravni red skupnosti temelji na štirih temeljnih svoboščinah (prost pretok delovne sile, kapitala, blaga in storitev). Primarno zakonodajo sestavljajo pogodbe, ki so jih članice podpisale ob pridružitvi, določajo pa temeljne okvire in cilje združevanja ter pristojnosti skupnosti. Sekundarno zakonodajo obsegajo vsi pravni akti, ki jih sprejemata Svet in Komisija ter Evropski parlament, ki je so-zakonodajalec. Povezava držav v eno skupnost je imela predvsem ekonomske cilje, kasneje so dodali še politiko zaposlovanja in socialno politiko (Svetlik et al., 2002, str. 58–59). Sprejetje Protokola in Sporazuma o socialni politiki, je članicam dovoljevalo, da so sprejemale zavezujoče pravne akte s kvalificirano večino ali ob upoštevanju načela subsidiarnosti². Brezposelnost je naraščala, zato se je EU zatekla k ukrepom aktivne politike zaposlovanja. Največ novosti je prinesla Amsterdamska pogodba, ki je uvedla nove cilje za spodbujanje gospodarskega in socialnega napredka in doseganje visoke stopnje zaposlenosti (Svetlik et al., 2002, str. 64–65).

Svet EU vsako leto sprejme ali dopolni smernice zaposlovanja, na podlagi njihovega plana pa vsaka država članica oblikuje svoj načrt. Slovenija pripravi letni pregled trgov delovne sile, dolgoročno strategijo zaposlovanja in letni akcijski program zaposlovanja. Navesti morajo tudi ukrepe za preprečevanje nadaljnega naraščanja dolgotrajne brezposelnosti, še posebej mladih (Svetlik et al., 2002, str. 66–67).

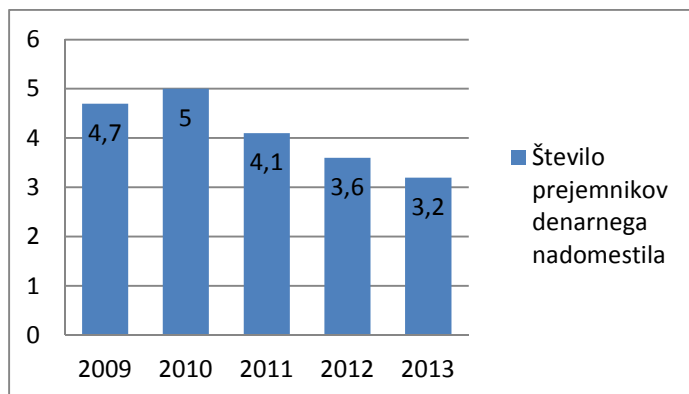
² Načelo subsidiarnosti pomeni, da lahko pristojni organi skupnosti sprejemajo ukrepe na področju socialne politike le, če je zastavljene cilje lažje uresničiti na ravni skupnosti kot pa na ravni posameznih držav ali regij.

Liberalni tip države blaginje, kot je določen v ZDA, zagotavlja socialno varnost osebam, ki so brezposelne, predvsem s sistemi socialnih pomoči. Zagotovijo jo tistim posameznikom, ki nimajo dovolj sredstev za preživetje. Razmerje med pravicami brezposelnih oseb in trgom delovne sile postavlja na prvo mesto svobodno delovanje trga delovne sile, ki posledično vpliva na kakovost in količino pravic brezposelnih oseb v času brezposelnosti. Sredstva zagotavlja država. Socialne pomoči so nizke, njihova višina je prilagojena posameznikom in njihovim ekonomskim položajem (Svetlik et al., 2002, str. 154).

V ZDA se zavod za zaposlovanje imenuje *Employment Bureau*, ki je tesno povezan z *Bureau of Labor Statistics*. Zavod za brezposelne priskrbi raznolika dela in programe usposabljanja in prekvalificiranja. Nudi informacije o prostih delovnih mestih in o delovnih sejmih. Nudijo tudi delavnice, na katerih se posamezniki naučijo, kako opraviti razgovor za delo, kako napisati življenjepis, kako nadgraditi svoje sposobnosti in kako najti pravo kariero. V okviru zavoda delujeta programa, ki se imenujeta *Employment Research* in *Program Development*. Programa osnujeta, načrtujeta in upravljata vse poskuse in ukrepe statističnega urada (*Bureau of Labor Statistics*). Opravljata ankete o delovni sili, določita census za zaposlitev in minimalne plače, opravljata statistiko zaposlovanja ter ankete prebivalstva, pripravljata načrte za zaposlovanje, vodita evidenco o prostih delovnih mestih, vodita statistiko o brezposelnosti na lokalni in na državni ravni (U.S. Bureau of Labor Statistics, 2013).

Zavod za zaposlovanje v ZDA dodeli denarno nadomestilo brezposelnim osebam, a brezposelne osebe morajo plačevati tudi poseben davek na denarno nadomestilo. Denarno nadomestilo lahko pridobijo samo osebe, ki niso izgubile dela po svoji krivdi. Manjši kot je dohodek na družinskega člana, manjši je davek na denarno nadomestilo (Economic report of the President, 2012, str. 200). V raziskavi *Taxation of Unemployment Benefits*, ki jo je opravila enota za raziskave v ameriškem kongresu, je razvidno, da je v državno blagajno priteklo več denarja v času recesije. Leta 2008 je bilo vrnjenih 43,675 milijonov dolarjev, naslednje leto pa kar 83,538 milijonov, kar je posledica naraščanja brezposelnosti (Congressional research service, 2013). Prejemnikov denarnega nadomestila je bilo največ leta 2010, to število pa sedaj upada (grafikon 7). Denarno nadomestilo lahko prejemajo do največ 26 tednov, a le če so bili pred tem vsaj 52 tednov zaposleni.

Grafikon 7: Število prejemnikov denarnega nadomestila v ZDA v obdobju med 2009 in 2013 (v milijonih)

Vir: U.S. Census Bureau (2013)

Posamezniki vztrajajo v brezposelnosti, čeprav so fizično zmožni za delo. Brezposelna oseba mora biti pripravljena na zaposlitev in jo mora aktivno iskati (Svetlik et al., 2002). V ZDA k denarnemu nadomestilu dodajo še davek, kar zmanjšuje željo po brezposelnosti. Seveda je v Ameriki odstotek revščine večji kot pri nas, še posebej pri pripadnikih določenih rasnih skupnosti (Svetlik et al., 2002, str. 177).

5.6 VLOGA SINDIKATOV

Za ZDA veljajo raznolike razmere dela, raznolikost trga pa se je v zadnjih letih povečala. Zaradi velikosti gospodarstva in vpliva na globalne politične razmere ZDA igra pomembno vlogo v ostalih nacionalnih sistemih (Bamber et al., 2004, str. 67). Že v času pred industrializacijo so se v Ameriki začeli ustanavljati sindikati, vladal pa je egalitarizem³. Zaposlovali so mnogo žensk, otrok in imigrantov, njihove plače pa so bile zlahka primerljive s plačami kmetov. Leta 1860 so ustanovili prvi nacionalni sindikat, leta 1866 so se sindikati povezali v Ameriško zvezo dela. Izboljšani prometni sistem države in naraščanje dominantnosti v industrijski panogi sta privedla do strategije vodenja osebja in delavcev. Ideološki vodja menedžmenta je Frederick Taylor (Bamber et al., 2004, str. 68). Tudi po drugi svetovni vojni so se sindikati obdržali in organizirano vodili stavke tovarniških delavcev. Pogoji za delo so se poslabšali in plače so se znižale (Bamber et al., 2004, str. 68). Ustanovili so Ameriško federacijo dela (AFL), ki je delavce naučila, da so najprej delavci, ki si zaslužijo sprejemljive pogoje dela, šele potem pa obrtniki, ki opravljajo delo v svoji panogi (Wikipedia, 2013a). Kasneje so ustanovili še Kongres za industrijske organizacije (CIO), kjer so se združile avtomobilska, jeklena, gumarska, premogovna in druge industrije ter povzročile množično nastajanje sindikatov (Bamber et al., 2004, str. 69). CIO je postal najbolj obsežno delavsko gibanje v ameriški zgodovini. Razvili so kolektivni sistem pogajanj. Po vojni je sledilo izboljšanje življenjskega standarda, dvignile pa so se tudi plače delavcev v večini panog (Bamber et al., 2004, str. 69).

³ Egalitarizem je nazor, ki poudarja, da so si vsi ljudje enaki in enakopravni.

Leta 1955 sta se AFL in CIO združila v eno enoto, katere cilj je bil doseči socialno in politično enakost za vse delavce, boj za pravice delavcev na delovnem mestu in jih umestiti na pravo mesto v globalni ekonomiji (Wikipedia, 2013a). Ameriško delovno gibanje je veljalo za izjemo v svetovnem gospodarstvu, predvsem zaradi sindikatov. (Bamber et al., 2004, str. 71). Danes so delavska gibanja predstavniki delavcev ZDA, ki se lotevajo kolektivnih pogajanj glede plač, koristi, ki pripadajo delavcem, in zastopajo delavce v primeru spora zaradi kršitve pogodbe o delovnem razmerju (Wikipedia, 2013b), uveljavljajo tudi kodeks etičnih praks in politiko proti rasni in spolni diskriminaciji (Bamber et al., 2004, str. 72). Danes je AFL-CIO še vedno največje združenje, le t. i. The Change of Win Federation se je odcepila leta 2005. Obe združenji delujeta v imenu delavcev in aktivno sodelujeta v politiki. AFL-CIO se še posebej zavzema za globalna trgovinska vprašanja (Wikipedia, 2013a). Sindikati v ZDA so povezani s politiko in imajo velik vpliv na politično dogajanje. Gospodarstvo v ZDA je usmerjeno tržno, kjer se dobri pogoji dela ustvarjajo za delodajalce in ne za delavce (Ignjatović, 2002, str. 18, str. 26).

Ne glede na prizadevanja, da bi se čim bolj zavzeli za delavce, so sindikati v ZDA povsem marginalni, saj je to država, kjer imajo več pravic delodajalci, šele nato delavci. ZDA zagotavlja blaginjo z delom, izobraževanjem in usposabljanjem (Kopač, 2004, str. 196). Za liberalni tip države, kot je ZDA, so značilni ukrepi finančnih spodbud za delo za delodajalce, posameznikom pa se preprečuje, da bi pasivno sodelovali na trgu delovne sile (Kopač, 2004, str. 197). Stopnja socialne in ekonomske varnosti v ZDA je nizka, saj jim socialna politika ne omogoča ohranjanja družbenega položaja, kot je to omogočeno v Sloveniji (Kopač, 2004, str. 82). Leta 2010 je bilo v delavska združenja vključenih le 11,4 odstotkov Američanov, v zasebnem sektorju pa številka ni dosegla niti 7 odstotkov. Delavska združenja trdijo, da je k nizkemu številu članov pripomogla opozicija, ki je bolj usmerjena k zagovarjanju pravic in koristi delodajalcev. Najmočnejša združenja v javnem sektorju v ZDA so učitelji in policija (Wikipedia, 2013a).

Največja sprememba v sodelovanju kapitala in trga dela se je za Slovenijo zgodila v času Jugoslavije, ko je samoupravljanje nadomestilo sklepanje individualnih in kolektivnih pogodb med delavci in delodajalci (Ferfila et al., 2011, str. 357). Z naslednjo vlado se je samoupravljanje vrnilo, sindikati, ki so nastali takrat, pa so predvsem zagovarjali interese delavcev, določili minimalno plačo in delovne pogoje. Kmalu so z zakonom določili, da se o plači in pogojih lahko pogajajo le na kolektivnih pogajanjih (Ferfila et al., 2011, str. 358). Ta so bila na trgu celotne države v obliki dveh glavnih kolektivnih pogodb, ena ja zajemala vse sektorje industrije in celoten trg, druga pa šolstvo, zdravstvo, kulturo in javni sektor. Leta 1991 so dodali še zakon, v katerem so določili, v katerem primeru se delavca lahko odpusti in kakšen je postopek odpustitve (Ferfila et al., 2011, str. 359). Leta 2002 so zakon o zaposlovanju še dopolnili, s tem pa so ohranili regulacijo trga dela. S kolektivnimi pogajaji so se sindikati med seboj začeli tudi povezovati in tako so nastale zveze sindikatov (Ferfila et al., 2011, str. 360). Najmočnejše delavsko združenje v Sloveniji je Zveza svobodnih sindikatov Slovenije. Je prostovoljna in demokratična organizacija, ki je neodvisna od političnih strank in parlamenta. Združuje 22 sindikatov dejavnosti iz različnih sektorjev celotne Slovenije (ZSSS, 2013). Zveza vpliva na vsebino

kolektivnih pogodb in sodeluje v ekonomsko-socialnem svetu, kjer usklajujejo predloge zakonov z vlado in delodajalci (ZSSS, 2013). Financira se iz članarin in projektov. Svoje cilje dosega z dogovori, kolektivnimi pogajanjmi ali stavkami (Ignjatović, 2002, str. 66) Izpostavila bi Sindikat vzgoje, znanosti in kulture Slovenije (SVIZ), ki se izjemno zavzema za rešitve, ki bi izboljšale stanje na področju visokega šolstva. Želijo izboljšati povezavo med razvojem stroke in gospodarstva (SVIZ, 2013).

Sindikati svoje cilje dosegajo s pogajanjmi, dogovori, stavkami ali množičnimi manifestacijami (ZSSS, 2013). Slovenija je razvila svoj model socialne politike po zgledu zahodnih evropskih držav, ki se popolnoma razlikuje od ameriškega sistema. Stavke so bile na začetku prepovedane, saj so jih razumeli kot protest proti državi in ne proti delodajalcem (Ferfila et al., 2011, str. 364). Največ stavk se je zgodilo med letoma 1989 in 1992, saj je po letu 1989 število udeležencev na stavkah začelo naraščati (Ferfila et al., 2011, str. 365). Od leta 1994 do 1997 se je večina stavk zgodila zaradi neplačevanja delodajalcev. Bolj ko je gospodarstvo raslo, več različnih sektorjev se je vključilo v stavke (Ferfila et al., 2011, str. 366).

Najvišja institucija, ki zagovarja ekonomsko in socialno politiko v Sloveniji, je socialno – ekonomski svet. Ustanovila ga je vlada na prošnjo sindikatov kot pomoč za vključitev nove tržne politike (MDDSZ, 2013). Sestavlja ga 15 članov: pet z vrha sindikata organizacije, delodajalca in vladnih uslužbencev ministrstva za delo, družino in socialne zadeve (Ferfila et al., 2011, str. 374). Prvi akt, ki so ga podpisali leta 1995, je zajemal delavsko zakonodajo, plače, delovne pogoje, delavske odnose, varnost in zdravje pri delu, kolektivna pogajanja, pokojnine, zdravstveno zavarovanje in druge socialne interese delavcev. Najpomembnejša je bila določitev minimalne plače. Med posameznimi sloji je naraščala neenakost in revščina (Ferfila et al., 2011, str. 374–375.) Z vključitvijo v zakonodajo se je do leta 2000 dvignila za 52 odstotkov povprečne plače (Ferfila et al., 2011, str. 376).

Kolektivna pogajanja potekajo med delodajalcem, sindikati ter vlado, v Sloveniji pa so bila uzakonjena leta 1989 (Ferfila et al., 2011, str. 377). Določena so z ustavo in potekajo preko državnega organa, tj. ministrstva za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ, 2013). V ZDA so kolektivna pogajanja obravnavana s posameznimi zakoni, ki so bili sprejeti skozi zgodovino (Ignjatović, 2002, str. 18). Eden prvih je bil Railway Labor Act, ki je zavezoval delodajalce h kolektivnim pogajanjem direktno s sindikati. Šele leta 1962 je predsednik Kennedy z izvršnim aktom določil, da se lahko sindikati kolektivno pogajajo tudi z vladnimi agencijami (Wikipedia, 2013b). Glavna posebnost kolektivnih pogajanj v Sloveniji je toga regulacija določevanja osnove plače, ki temelji na stopnji izobrazbe oziroma sposobnostih delavca, ki so potrebne za opravljanje določenega dela. Določenih je devet osnovnih plačilnih razredov (Ferfila et al., 2011, str. 378).

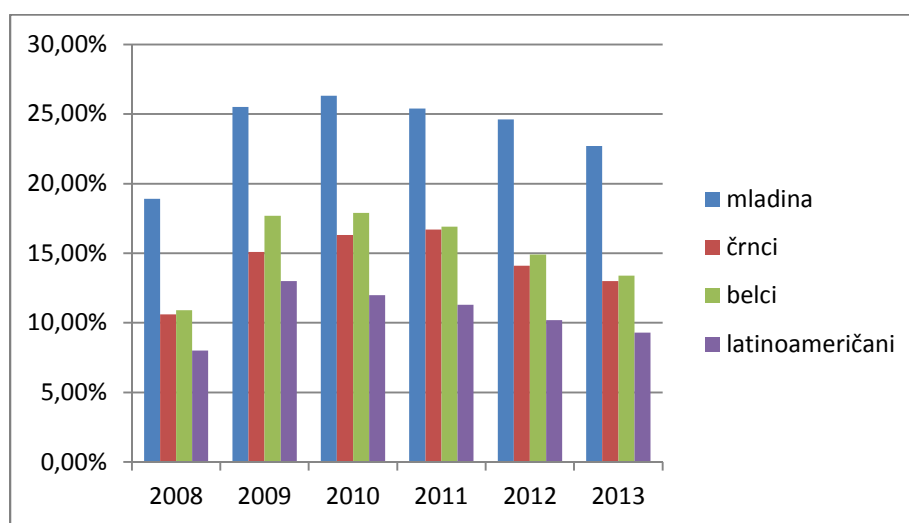
V primerjavi z drugimi evropskimi svetovnimi državami in tudi ZDA je udeležba v sindikatih in njihova moč v Sloveniji zelo visoka. Glavni razlog za to je prevladovanje delavskih združenj pri pogajanjih in neindividualnost delavcev. Osnovna določitev plače, delovnih

pogojev ter prednosti delavcev so pripomogle k temu, da so tudi manjši sindikati imeli možnost pogajanj z delodajalci in ne samo večja podjetja (Ferfila et al., 2011, str. 384).

5.7 INIVIDUALNE, DRUŽBENE IN SOCIALNE RAZSEŽNOSTI BREZPOSELNOSTI

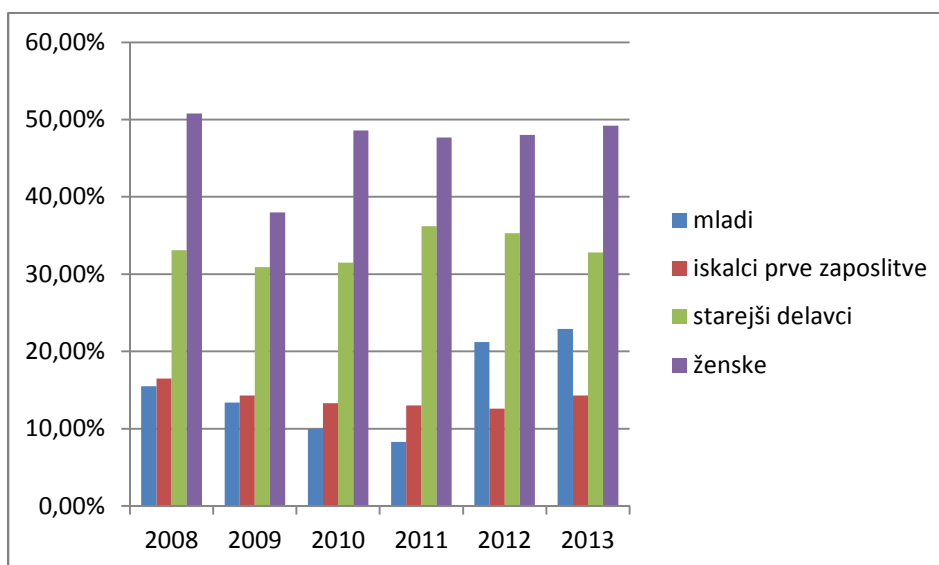
Izpostaviti moram tudi individualne, socialne in družbene razsežnosti, ki jih prinese brezposelnost.

Grafikon 8: Gibanje števila brezposelnih glede na različne demografske skupine v ZDA v obdobju med 2008 in 2013 (v odstotkih)

Vir: BLS (2013a, 2013c, 2012, 2011, 2010, 2009)

Grafikon 9: Gibanje števila brezposelnih glede na posamezne demografske skupine v Sloveniji v obdobju med 2008 in 2013 (v odstotkih)

Vir: Letno poročilo ZRSZ (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)

Na grafikonu 8 vidimo, da je v ZDA največji problem brezposelnost mladih, sledijo pa jim pripadniki bele rase. Najbolj prizadete demografske skupine v Sloveniji so dolgotrajno brezposelni, starejši od 40 let, mladi in ženske (Ignjatović, 2002, str. 12), kar je razvidno iz grafikona 9. V zadnjih dveh letih se je odstotek brezposelnih žensk nekoliko povečal.

5.7.1 BREZPOSELNOST MLADIH

Kot ena najbolj demografsko prizadetih skupin v brezposelnosti so mladi, ki so v zdajšnjem obdobju še posebej na udaru. Skozi zgodovino se je delež spreminjal, a je bil vedno višji, kot bi bilo primerno (Ignjatović, 2002, str. 12). EU je ustvarila programe, ki so namenjeni lažšanju težav mladih pri vstopu na trg delovne sile, spodbujanju vseživljenjskega učenja, vzpostavljanju prožnih in kakovostnih sistemov izobraževanja in izboljšanju računalniškega znanja in znanja tujih jezikov (Ignjatović, 2002, str. 12).

Tabela 3: Primerjava brezposelnosti mladih med Slovenijo in ZDA v obdobju med 2008 in 2013 (v odstotkih)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
SLO	15,5	13,4	10	8,3	21,2	22,9
ZDA	18,9	25,5	26,3	25,4	24,6	22,7

Vir: BLS (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013b) in letno poročilo ZRSZ (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013).

Primerjava stopnje brezposelnosti mladih obeh držav je pokazala, da se je brezposelnost pri obeh povečala takrat, ko sta državi vstopili v gospodarsko krizo, le da se je ta v ZDA začela prej. ZDA se počasi, a zelo uspešno postavlja na noge, medtem ko je Slovenija po rasti mladih brezposelnih na prvem mestu v EU območju. Stopnja brezposelnosti je trenutno 23 odstotkov. Število iskalcev zaposlitve je julija znašalo 27.628 oseb, a večjo težavo predstavljajo mladi med 25. in 29. letom. Problem ni v pomanjkanju izobrazbe, ampak v tem, da delovnih mest enostavno ni. Čedalje več je fakultetno izobraženih mladih, ki ostajajo brezposelni. Eden izmed ukrepov, ki ga je uvedla EU se imenuje Jamstvo mladih. S tem EU poskuša v štirih mesecih najti zaposlitev ali plačano pripravništvo oziroma neko drugo vrsto usposabljanja posamezniku, ki je končal študij (Siol, 2013). Študentska dela, ki jih mladi opravljajo pred zaposlitvijo, bi se lahko priznala kot delovne izkušnje, saj bi jim na ta način zelo olajšali vstop na trg delovne sile.

Tako kot pri nas tudi v ZDA izstopa brezposelnost mladih, ki jih je bilo največ leta 2010. Za ZDA je značilno, da si mladi najdejo zaposlitev za krajši delovni čas ali za določeno obdobje v letu največkrat med poletjem. V času od aprila do junija 2013 je zaposlenost mladih od 16.–24. leta narasla za 2,1 milijona na skupaj 19,7 milijonov, večinoma zaradi poletnih del. V istem obdobju lani se je število zaposlenih povečalo za 836.000 tisoč mladih, kar je več kot letos. Število mladih, ki so se zaposlili, je naraslo za 13,4 odstotka. Število mladih brezposelnih je julija znašalo 3,8 milijona, kar je 200.000 manj kot leta 2012. Stopnja brezposelnosti je znašala 16,3 odstotka (BLS, 2013b). Ne glede na množičnost ameriške delovne sile, vsak odstotek povečanja nezaposlenosti pomeni en

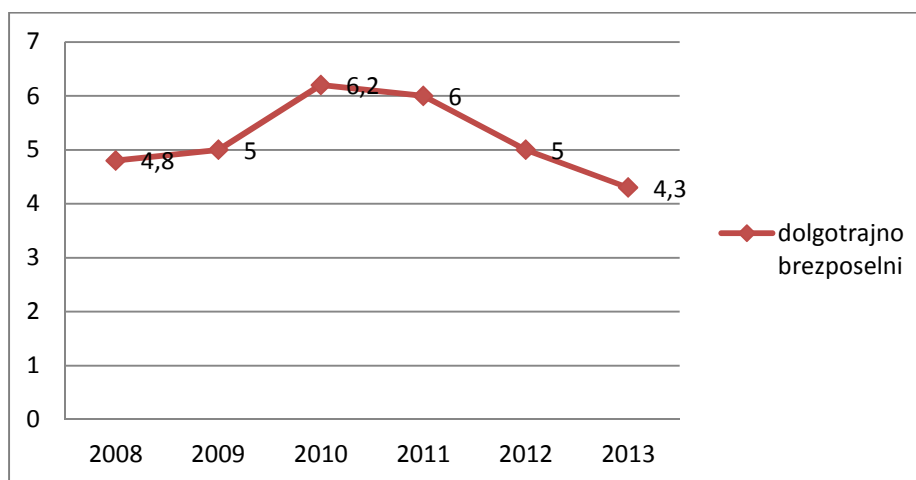
milijon ljudi brez dela. Več kot dva milijona zaprtih v ameriških zaporih znižuje brezposelnost za okoli dva odstotka (Obama, 2012).

5.7.2 BREZPOSELNOST DOLGOTRAJNO NEZAPOSLENIH

Dolgotrajna brezposelnost nastopi, ko ima posameznik telesne, mentalne ali socialne posebnosti in je zaradi njih težje zaposljiv (Svetlik, 1985, str. 71). Povezana je tudi z stanjem gospodarstva v državi, saj se trajanje brezposelnosti v recesiji podaljšuje, v času gospodarske rasti pa zmanjšuje (Svetlik, 1985, str. 71). Dolgotrajne brezposelnosti se ne da omejiti tako dobro kot ostalih, ima pa tudi hujše učinke na posameznika kot katerakoli druga brezposelnost.

Problem dolgotrajne in strukturne brezposelnosti je povezan z izobraževalnim sistemom. Na način, v katerem deluje, ustvarja določen vzorec izobrazbene strukture, ta pa vpliva na gospodarstvo. Slovenski izobraževalni sistem dopušča zgodnji izstop iz izobraževanja in vstop na trg delovne sile, a delovna sila je na ta način slabo in pomanjkljivo izobražena. EU je ustvarila programe, ki so usmerjeni v zmanjševanje dolgotrajne brezposelnosti, spodbujanje zaposlovanja starejših in zmanjševanje možnih neskladij med ponudbo in povpraševanjem (Ignjatović, 2002, str. 12).

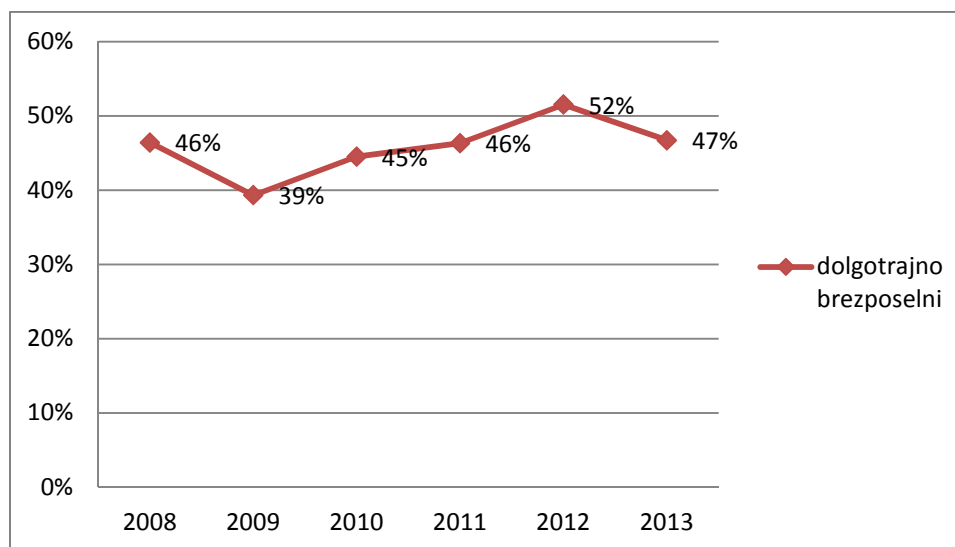
Grafikon 10: Gibanje števila dolgotrajno brezposelnih v ZDA obdobju med letom 2008 in 2013 (v milijonih)

Vir: BLS (2013a, 2013c, 2012, 2011, 2010, 2009)

Iz grafikona 10 lahko vidimo, da je bilo v času po začetku recesije dolgotrajno brezposelnih največ, saj se je število brezposelnih dvignilo za 323.000 prebivalcev glede na leto poprej in je znašalo kar 42 odstotkov celotne brezposelnosti. Leta 2009 je bil dolgotrajno brezposeln eden izmed treh prebivalcev ZDA. Leta 2013 je dolgotrajno brezposelnih 4,3 milijone prebivalcev, od lanskega leta pa je število padlo za 733.000 brezposelnih. V Sloveniji je bilo največ dolgotrajno brezposelnih v letu 2012, ko je stopnja znašala kar 52 odstotkov celotne brezposelnosti, letos pa je število malce upadlo (glej grafikon 11).

Grafikon 11: Gibanje števila dolgotrajno brezposelnih v Sloveniji v obdobju med letom 2008 in 2013 (v odstotkih)

Vir: Letna poročila ZRZS (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013)

6 SKLEP

Pri primerjavi posameznih indikatorjev med obema državama sem ugotovila kar nekaj razlik. Na splošno lahko rečem, da se je svetovna kriza v ZDA začela prej kot v Sloveniji. ZDA so z ukrepi proti krizi tako že naredile velik korak naprej, medtem ko je Slovenija po začetku krize imela manjšo gospodarsko rast, a se je gospodarstvo nato spet upočasnilo.

V osrednjem poglavju diplomskega dela najprej primerjam stopnjo brezposelnosti med ZDA in Slovenijo. Ne glede na večje število prebivalcev ZDA, je število brezposelnih celotnega prebivalstva večje v Sloveniji kot v ZDA. Stopnja brezposelnosti je avgusta 2013 v ZDA znašala 7,3 odstotkov, v Sloveniji pa 9,9 odstotkov. Najmanj registriranih brezposelnih oseb je bilo v Sloveniji leta 2008, leta 2010 pa je število ponovno začelo naraščati. V ZDA je bilo leta 2008 število brezposelnih kar za štiri odstotke nižje kot v letu 2009, ko je stopnja znašala 9,9 odstotkov in je bila najvišja v ameriški zgodovini.

Po primerjavi konkurenčnosti obeh držav sem prišla do ugotovitev, da je ameriški trg po vseh indikatorjih bolj konkurenčen kot slovenski. Največje razlike se kažejo v makroekonomiji, kjer je ZDA na 117. mestu, Slovenija pa na 53. Od začetka krize se šele v letu 2013 kažejo prve rasti ameriške makroekonomije, ki je pomembna za stabilno gospodarstvo. Slovenija je na slabšem mestu po učinkovitosti trga dela in finančnemu razvoju dela ter po inovativnosti in razvoju podjetništva. Po lestvici konkurenčnosti se ZDA nahajajo na 5. mestu, Slovenija pa na 84. Pomembna je še ena velika razlika, to je odstotek izvoza od BDP-ja. Slovenija se nahaja na 17. mestu, ZDA pa kar na 141. Ameriški trg je večji, močnejši, bančništvo izboljšuje finančni sektor, podjetništvo in inovativnost pa sta na višku. Vse to pripelje do tega, da so ZDA ena najbolj konkurenčnih držav na svetu, ne glede na slab izvoz. Po primerjavi stopnje brezposelnosti in konkurenčnosti obeh držav lahko potrdim prvo hipotezo, ki pravi, da je stopnja brezposelnosti višja, če je konkurenčnost trga nižja. Slovenija ima nižjo konkurenčnost in višjo stopnjo brezposelnosti, medtem ko ima ZDA visoko konkurenčnost in nižjo stopnjo brezposelnosti.

Primerjava ukrepov aktivne politike zaposlovanja je pokazala, da so se v Sloveniji razvile tri skupine programov: programi izobraževanja in usposabljanja, spodbujanje samozaposlovanja in javna dela. Programa izobraževanja in usposabljanja se je leta 2012 udeležilo 1.690 oseb, ki so se tudi zaposlile, največ udeležencev so zabeležili leta 2010. Program spodbujanja samozaposlovanja je svoj največji uspeh doživel leta 2008, ko so se množično začela odpiranja samostojnih podjetij, 2010–2011 se jih je odprlo največ, k temu pa je najbolj pripomoglo dejstvo, da ZRSZ subvencionira posameznika, ki želi odpreti s. p. Primerjava javnih del je obravnavana v posebnem poglavju. Javna dela so se v ZDA pojavila že leta 1933, ko je bil predsednik Roosevelt in je izdal program New Deal. V zakonodaji je bilo točno določeno, kaj je javno delo, kdo ga lahko opravlja in v katerih panogah. Ameriško gospodarstvo se je javnih del lotilo resno in tako so udeleženci javnih del zgradili ceste, železnice, šole, zdravstvene ustanove, parka, igrišča itd. V Sloveniji so se javna dela pojavila leta 1991, uporabljala pa so se za vključevanje socialno ogroženih

demografskih skupin v družbo. Danes javna dela izvajajo za dolgotrajno brezposelne, za brezposelne, ki so starejši od 40 let, za mlajše od 26 let in za invalide. V ZDA javna dela izvajajo tako na državni kot lokalni ravni, v Sloveniji le na lokalni.

Primerjava vloge zavoda za zaposlovanje v obeh državah je razkrila kar nekaj razlik. Zavod za zaposlovanje v Sloveniji ima visoko pristojnost na treh ravneh, financiran je preko prispevkov delodajalcev in zaposlenih, manjkajoči del pa prispeva vlada. V ZDA ga financira država in prebivalstvo preko davkov. Liberalni tip države, kot je ZDA daje prednost svobodnemu delovanju trga delovne sile, nato pa pravicam brezposelnih oseb, medtem ko je socialna politika v Sloveniji zelo razvita. V pristojnosti zavoda je tudi dodeljevanje nadomestila za primer brezposelnih in socialne pomoči. V Sloveniji imamo sistem obveznega zavarovanja za primer brezposelnosti, ki je bil uveljavljen leta 1974. Pridobi ga oseba, ki je že bila zaposlena in ni izgubila zaposlitve po svoji krivdi. Leta 2012 se je število prejemnikov denarnega nadomestila povečalo. V ZDA morajo brezposelne osebe plačevati davek na denarno nadomestilo oziroma brezposelnost. Tako je leta 2008 v državno blagajno priteklo veliko denarja, saj se je brezposelnost povečala. Denarno nadomestilo lahko pridobi oseba, ki ni izgubila zaposlitve po svoji krivdi in je bila predhodno zaposlena.

Posvetila sem se tudi primerjavi sindikatov obeh držav, ki je pomembna za drugo hipotezo diplomskega dela. V ZDA so se že v letih od 1860 do 1866 povezovali v delavska gibanja in počasi pridobivali večje število članov. Izborili so si boljše pogoje za delo in plače, šele ko so ustanovili Ameriško federacijo dela (AFL). Ko so ustanovili Kongres za industrijske organizacije (CIO), so se sindikati začeli množično širiti. Razvili so sistem kolektivnih pogajanj. Danes se sindikati borijo za enakopravnost delavcev v kolektivnih pogajanjih glede plač in koristi, ki pripadajo delavcu. Ameriško gospodarstvo je zelo tržno usmerjeno, kar pomeni, da so na trgu dobri pogoji dela bolj za delodajalca kot za delavce. Stopnja socialne in ekonomske varnosti je nizka. Ameriška vlada regulira pogoje dela in s tem tudi povezanost delavcev in njihovega vodstva. Članstvo v ameriških sindikatih ni visoko, k temu pa zelo pripomore dejstvo, da se bolj kot pravice delavcev zagovarja pravice in koristi delodajalcev. V Sloveniji so sindikati že od začetka strmeli k zaščiti interesov delavcev, določevanju dobrih pogojev za delavce ter določitvi minimalne plače. Kolektivna pogajanja so se uveljavila že pred letom 1991, kmalu pa so nastale tudi zveze sindikatov. Najobsežnejše delavsko gibanje je Zveza svobodnih sindikatov Slovenije, ki ni odvisna od političnih strank. Pod njo deluje 22 različnih sindikatov. V okviru socialnega partnerstva deluje mnogo sindikatov iz različnih panog. Oblikoval se je tudi socialno-ekonomski svet, ki deluje s sindikati in z vlado. Najpomembnejši del, ki je zakonsko določen, je minimalna plača, s katero so omejili naraščajočo neenakost in revščino. Osredotočajo se na socialno politiko, kjer imajo prednosti pravice delavcev in ne delodajalcev. Udeležba sindikatov je zelo visoka. Po primerjavi delovanja sindikatov v obeh državah sem ugotovila, da hipoteza, ki pravi, da je moč sindikatov večja, če je socialna politika boljše razvita, drži. V Sloveniji socialna politika zagovarja delavce in njihove pravice, udeležba sindikatov je visoka. Socialni dialog je boljši v Sloveniji. V ZDA sindikati niso močni, saj se prednost daje delodajalcem.

Primerjava individualnih, socialnih in družbenih razsežnosti na posameznike je pokazala, katere demografske skupine so v posameznih državah najbolj prizadete. V Sloveniji so to dolgotrajno brezposelni, starejši do 40 let, mladi in ženske. Avgusta 2013 je stopnja brezposelnih starejših znašala 32 odstotkov, žensk 48 odstotkov, mladih pa 23 odstotkov. ZDA se spopada z visoko stopnjo brezposelnih med imigranti, kjer izstopata črnska rasna skupnost in latinsko ameriška skupnost. Avgusta 2013 je stopnja brezposelnosti slednjih znašala 18,1 odstotka, temnopoltih pa 28,2 odstotkov. Visoka stopnja brezposelnosti vlada tudi med mladimi in znaša 16,3 odstotkov. Obe državi pa imata veliko dolgotrajno brezposelnih, v Sloveniji je ta stopnja 47 odstotkov, v ZDA pa 38 odstotkov.

Slovenija se trenutno nahaja na vrhu lestvice v EU po stopnji brezposelnosti mladih. Problem je v izobraževalnem sistemu in pomanjkljivosti zakonodaje. Sistem zaposlovanja mladih v sami državi bi bilo treba malce prestrukturirati. Kot kratkoročni ukrepi bi se lahko uvedle subvencije za zaposlovanje mladih ali plačano pripravništvo v Sloveniji, s katerimi bi zagotovili enak položaj mladih in zaposlenih v določeni organizaciji. Dolgoročni ukrep, ki je nujen, je boljša povezava med trgom dela in izobraževalnim sistemom. Treba je ugotoviti, kaj trg dela dejansko potrebuje, kaj se od mladih pričakuje, spodbuditi je treba podjetništvo, predvsem pa ugotoviti, katero neformalno izobraževanje ni potrebno in ga ukiniti ali omejiti. Država bi morala programe, ki niso privlačni za mlade, a trg nujno potrebuje te kadre, spremeniti v bolj kakovostne in privlačnejše za srednješolce. Prvi korak k temu je sprejetje ukrepa, da delodajalcu, ki sklene pogodbo o zaposlitvi z mladim iskalcem zaposlitve, ni treba plačevati prispevkov dve leti (Siol, 2013). Ta ukrep je že v veljavi in bo veljal do leta 2015. Prihodnost morda leži tudi v tem, da bi delodajalec lahko hkrati zaposlil mlado in starejšo osebo za isto delovno mesto. Hkrati bi bil oproščen plačila določenih dajatev, zagotovljeno bi imel mentorstvo starejšega mlademu delavcu, istočasno pa bi rešili problem mladih in starejših brezposelnih (Siol, 2013).

Med raziskovanjem teme diplomskega dela sem naletela na vzorec, ki se v Veliki Britaniji že uporablja, ZDA pa ga je »posvojila«. Menim, da bi ga tudi slovenska zakonodaja lahko uporabila. Brezposelna oseba bi lahko sama določila želeni vzorec dela, kar pomeni, da lahko omeji razpoložljivost glede vrste dela, delovnega časa, pogojev zaposlitve, lokacije dela in višine plače. Vse omejitve postavi brezposelna oseba le v primeru, če njen zaposlitveni svetovalec presodi, da ima realne možnosti za zaposlitev. V nasprotnem primeru mora biti na voljo za kakršnokoli delo, ki mu ga ponudi zaposlitveni svetovalec. V Sloveniji so vse pravice in obveznosti brezposelnih navedene v zaposlitvenem načrtu, ki predstavlja pogodbo med brezposelnim in zavodom (Kopač, 2004, str. 179). Menim, da bi način, ki sem ga navedla zgoraj pomagal mnogim ogroženim socialnim skupinam do delovnega mesta, ki ga želijo opravljati, našle pa bi ga tudi hitreje. Če je v ospredju doseganje ekonomske učinkovitosti, aktivacija delovne sile ni uspešna niti kakovostna. Položaj brezposelnih oseb na trgu delovne sile ni odvisen le od kakovosti vpeljane aktivne politike zaposlovanja, temveč od celotnega delovanja države blaginje, predvsem z dovoljeno stopnjo prožnosti trga delovne sile (Kopač, 2004, str. 181). V Sloveniji je v primerjavi z ZDA boljša socialna politika, ki vključuje mnogo ukrepov aktivne politike

zaposlovanja. Glavni cilj je zaposliti tisto delovno silo, ki je izključena iz trga dela, kot so mladi, invalidi, starejši brezposelni ipd. Slovenski trg dela je zelo reguliran, nastajajo velike razlike med starejšimi, ki so brezposelni že dlje časa, in mladimi, ki na trg delovne sile šele vstopajo. Regulacija slovenskega trga dela naj bi zagotavljala večjo kakovost dela in brezposelnim boljši položaj na trgu delovne sile, a vsi podatki kažejo, da je stopnja brezposelnosti v Združenih državah Amerike nižja. (Kopač, 2004, str. 82). Dolgotrajno brezposelnih je v ZDA 37,9 odstotkov vseh brezposelnih, v Sloveniji pa 46,7 odstotkov. Stopnja socialne in ekonomske varnosti je višja v Sloveniji, saj jim socialna politika omogoča ohranjanje družbenega položaja, vendar ni zagotovljeno dejansko izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja. Posameznikom je omogočen prejem denarnega nadomestila v primeru brezposelnosti in denarne pomoči (Kopač, 2004, str. 196). To privede do deregulacije trga delovne sile, ki je ameriški trg naredila bolj odprt in zato bolj fleksibilen. Za liberalni tip države so značilni ukrepi finančnih spodbud za delo za delodajalce. Posameznikom se preprečuje, da bi pasivno sodelovali na trgu delovne sile (Kopač, 2004, str. 197). V Sloveniji se zanašajo predvsem na ukrepe, ki jih prinaša aktivna politika zaposlovanja, zlasti programi usposabljanja in izobraževanja, kar kaže visoka udeležba v slednjih programih (Kopač, 2004, str. 198). Slovenija zaostaja za razvitimi državami tudi pri ukrepih finančnih spodbud za delo, kot so davčni krediti, znižanje davkov na dohodek, prilagodljivost delovnega časa itd. Delovna mesta je treba narediti bolj privlačna in lažje dosegljiva z vidika delodajalcev in delojemalcev (Delo, 2011). Slovenija mora svoj trg dela odpreti in povečati konkurenčnost, saj bo lahko le na ta način zmanjšala stopnjo brezposelnosti. Spodbujati mora podjetništvo in izobrazbo v nujno potrebnih kadrih, predvsem na področjih, na katerih mladi ne želijo študirati (Delo, 2011). Večja brezposelnost vodi v manjšo kupno moč, ta v nižje povpraševanje, manjšo proizvodnjo, manj delovnih mest in to v socialno nevarnost in nekonkurenčnost (Dnevnik, 2012). Trg ni konkurenčen, če nima tujih naložb. Upad tujih naložb se je na slovenskem trgu zgodil zaradi previsokih davkov, birokratskih ovir, zapletene zakonodaje in zavlačevanja sodišč. Delovno pravno zakonodajo bi bilo treba poenostaviti, zmanjšati obdavčitev dela in omejiti birokratizacijo (Delo, 2011). Za tako reguliran trg dela, kot da ima Slovenija, bi bilo nujno spodbujanje podjetništva, ki bi se zgodilo, če bi poenostavili zakonodajo (Delo, 2011).

7 ZAKLJUČEK

Brezposelnost v Sloveniji se je v času od leta 2008 pa do leta 2013 stopnjevala in avgusta dosegla 9,9 odstotka. Od leta 2010 se je število brezposelnih le povečevalo. V Združenih državah Amerike je stopnja brezposelnosti v avgustu znašala 7,3 odstotka, medtem ko je bila leta 2008 9,9 odstotka. Medtem ko ameriško gospodarstvo uspešno raste po globalni krizi že od leta 2012, je slovensko gospodarstvo od leta 2008 do 2010 zabeležilo negativen BDP. Po letu 2010 je bilo zaznati manjšo rast, a se je konec leta 2011 gospodarska rast spet ustavila.

Primerjava stopnje brezposelnosti in konkurenčnosti med državama je pokazala, da je stopnja brezposelnosti v Sloveniji višja, ker je manj konkurenčna kot ZDA. Četudi ima Slovenija večji delež izvoza BDP-ja in boljše makroekonomijo, se ZDA uspešneje bori proti gospodarski in finančni krizi. Velik del primerjave diplomskega dela je namenjeno aktivni politiki zaposlovanja. V Sloveniji so se oblikovali trije programi. Prvi je program usposabljanja in izobraževanja, sledi program spodbujanja samozaposlovanja in javna dela. Primerjava javnih del med Slovenijo in ZDA je pokazala, da so se javna dela v ZDA razvijala od leta 1933 dalje. V ZDA so javna dela uporabljali na področju gradnje ceste, železnic, šol, zdravstvenih ustanov, parkov, igrišč itd., v Sloveniji pa so v javna dela vključevali socialno izključene posameznike. Udeleženci javnih del v ZDA so bili starejši, avtohtoni prebivalci in mladi, v Sloveniji pa dolgotrajno brezposelni, brezposelni, ki so starejši od 40 let, mlajši od 26 let in invalidi. V ZDA javna dela izvajajo tako na državni kot lokalni ravni, v Sloveniji pa na lokalni.

Po primerjavi Zavoda za zaposlovanje obeh držav sem ugotovila, da ima Zavod za zaposlovanje v Sloveniji visoko pristojnost na treh ravneh. Financiranje poteka preko prispevkov delodajalcev in zaposlenih, manjkajoči del prispeva vlada, v ZDA pa ga financira država in prebivalstvo preko davkov. Zavod dodeljuje nadomestilo za primer brezposelnosti in socialne pomoči. V Sloveniji imamo sistem obveznega zavarovanja za primer brezposelnosti, v ZDA pa mora brezposelna oseba plačevati davek na denarno nadomestilo.

V Združenih državah Amerike se je skozi zgodovino razvijalo ameriško delavsko gibanje, danes pa obstaja povezanost dveh največjih, tj. AFL-CIO. Članstvo v ameriških sindikatih je majhno. Njihovo tržno gospodarstvo je bolj osredotočeno na to, kaj se dogaja s podjetji in delodajalci, kot pa na delavce in njihove pravice. V Sloveniji je delavsko gibanje bolj močno kot v marsikateri drugi državi. Ščitijo se interesi delavcev preko kolektivnih pogajanj, dogovorov ter tudi stavk. Ustanovili smo socialno-ekonomski svet, ki je temelj za povezavo med sindikati in vlado, ter za socialno politiko, ki je izjemno pomembna za moč sindikata. Slovenski sindikati so močnejši, saj je socialna politika bolj razvita.

Primerjava individualnih, socialnih in družbenih razsežnosti na posameznike zajema prikaz najbolj socialno ogroženih demografskih skupin v obeh državah. V Sloveniji so to dolgotrajno brezposelni, starejši do 40 let, mladi in ženske, v ZDA pa črnska rasna skupnost in latinsko ameriška ter mladi in dolgotrajno brezposelni. V Sloveniji je ključen problem brezposelnost mladih, ki je posledica izobraževalnega sistema in zakonodaje. Uvedli bi lahko subvencije za mlade ali kot dolgoročni ukrep boljšo povezavo med trgom dela in izobraževalnimi institucijami. Na trgu dela bi morali ugotoviti, katere panoge nujno potrebujejo delovno silo, nepotrebne programe bi morali ukiniti, država pa bi morala spodbujati podjetništvo.

Navedena rešitev, ki bi pripomogla k hitrejšemu zaposlovanju, je sistem, ki ga uporablja Velika Britanija in tudi ZDA. Posameznik, ki je brezposeln, bi si lahko sam določil vzorec zaposlitve, če takega delovnega mesta ne bi bilo na razpolago, bi moral sprejeti zaposlitev, ki mu jo določi zavod za zaposlovanje. Slovenski trg bi moral postati bolj konkurenčen predvsem s pomočjo podjetništva in inovativnosti. Četudi je zaznati povečanje tujih naložb in rast BDP-ja, je slovenski trg še vedno neprivlačen za tuje vlagatelje. Postopki so dolgi, preveč je birokracije, davki pa so previsoki. Potrebne so spremembe, ki jih bomo dočakali takrat, ko bo država dosegla politično stabilnost.

LITERATURA IN VIRI

1. Bamber, J Greg, Lansbury, D Russel, Wailes, Nick (2004). *International and comparative employment relations – globalisation and developed market economiscs*. Allen & Unwin, Australia.
2. Ferfila, Bogomil, Mouw, Calvin, Phillips, Paul (2011). *Slovenia and Canada: Economics, Politics and Labour*. Faculty of social sciences. Ljubljana.
3. Ignjatović, Miroljub (2002). *Družbene posledice povečanja prožnosti trga delovne sile*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
4. Ignjatović, Miroljub, Kramberger, Anton, Pavlin, Samo, Svetličič, Marjan, Štrakl, Darja, Trbanc, Martina (2007). *Zaposljivost v Sloveniji – analiza prehoda iz šol v zaposlitve: stanje, napovedi, primerjave*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
5. Kopač, Anja (2004). *Aktivacija – obrat v socialni politiki*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
6. Obama, Barack (2012). *Economic report of the president*. Privzeto 15.09.2013 iz: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/microsites/ERP_2012_Complete.pdf
7. Smith W., Stephen (1994). *Labour economics*. Routledge, London.
8. Svetlik, Ivan (1985). *Brezposelnost in zaposlovanje*. Delavska enotnost, Ljubljana.
9. Svetlik, Ivan, Glazer, Jože, Kajzer, Alenka, Trbanc, Martina (2002). *Politika zaposlovanja*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
10. Bureau of Labour Statistics (BLS). *The Employment situation summary – August 2013*. Privzeto 06. 09. 2013a iz: <http://www.bls.gov/news.release/pdf/empsit.pdf>.
11. Bureau of Labour Statistics (BLS). *Employment and Unemployment Among Youth Summary*. Privzeto 20. 08. 2013b iz: <http://www.bls.gov/news.release/youth.nr0.htm>.
12. Bureau of Labour Statistics (BLS). *The Employment Situation —December 2012*. Privzeto 04. 01. 2013c iz: http://www.bls.gov/news.release/archives/empsit_01042013.pdf.

13. Bureau of Labour Statistics (BLS). *The Employment Situation —December 2011*. Privzeto 06. 01. 2012 iz: http://www.bls.gov/news.release/archives/empisit_01062012.pdf.
14. Bureau of Labour Statistics. *The Employment Situation —December 2010*. Privzeto 07. 01. 2011 iz: http://www.bls.gov/news.release/archives/empisit_01072011.pdf.
15. Bureau of Labour Statistics (BLS). *The Employment Situation —December 2009*. Privzeto 08. 01. 2010 iz: http://www.bls.gov/news.release/archives/empisit_01082010.pdf.
16. Bureau of Labour Statistics (BLS). *The Employment Situation —December 2008*. Privzeto 09. 01. 2009 iz: http://www.bls.gov/news.release/archives/empisit_01092009.pdf.
17. Bureau of Labour Statistics (BLS). *The Employment Situation —December 2007*. Privzeto 04. 01. 2008 iz: http://www.bls.gov/news.release/archives/empisit_01042008.pdf.
18. Bureau of Labour Statistics (BLS). *The Employment Situation —December 2006*. Privzeto 05. 01. 2007 iz: http://www.bls.gov/news.release/archives/empisit_01052007.pdf.
19. Bureau of Labour Statistics (BLS). *The Employment Situation —December 2005*. Privzeto 06. 01. 2006 iz: http://www.bls.gov/news.release/archives/empisit_01062006.pdf.
20. Bureau of Labour Statistics (BLS). *The Employment Situation —December 2004*. Privzeto 07. 01. 2005 iz: http://www.bls.gov/news.release/archives/empisit_01072005.pdf.
21. Bureau of Labour Statistics (BLS). *The Employment Situation —December 2003*. Privzeto 07. 01. 2004 iz: http://www.bls.gov/news.release/archives/empisit_01072005.pdf.
22. Bureau of Labour Statistics (BLS). *The Employment Situation —December 2002*. Privzeto 09. 01. 2003 iz: http://www.bls.gov/news.release/archives/empisit_01092004.pdf.
23. Bureau of Labour Statistics (BLS). *The Employment Situation —December 2001*. Privzeto 04. 01. 2002 iz: http://www.bls.gov/news.release/history/empisit_01042002.txt.

24. Bureau of Labour Statistics (BLS). *The Employment Situation —December 2000*. Privzeto 05. 01. 2001 iz: http://www.bls.gov/news.release/history/empisit_01052001.txt.
25. U.S. Census Bureau. *State and local governments – Expenditure for Public Works*. Privzeto 30. 09. 2011 iz: www.census.gov/compendia/statab/2012/tables/12s0438.xls.
26. U.S. Census Bureau. *Unemployment Insurance Weekly Claims Report*. Privzeto 2013 iz: http://ycharts.com/indicators/continued_claims_for_unemployment_insurance.
27. Siol. *Brezposelnost med mladimi Slovenci poletela v nebo*. Privzeto 03. 07. 2013 iz: http://www.siol.net/novice/slovenija/2013/07/brezposelnost_v_nebo_.aspx.
28. Delo. *Potrebna bo konkurenčnost in poenostavitev trga dela*. Privzeto 08. 04. 2011 iz: <http://www.delo.si/gospodarstvo/posel-in-denar/potrebna-bo-konkurencnost-in-poenostavitev-trga-dela.html>.
29. Congressional Research Service. *Taxation of Unemployment Benefits*. Privzeto 07. 02. 2013 iz: <http://www.fas.org/sgp/crs/misc/RS21356.pdf>.
30. Zavod RS za zaposlovanje (ZRSZZ). *Letno poročilo 2012*. Privzeto 28. 02. 2013 iz: http://www.ess.gov.si/_files/4849/Letno_porocilo_ZRSZ_2012.pdf.
31. Zavod RS za zaposlovanje (ZRSZZ). *Aktualno o trgu dela*. Privzeto 13. 09. 2013 iz: http://www.ess.gov.si/trg_dela/aktualno_o_trgu_dela.
32. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj (UMAR) (2009). *Poročilo o razvoju/ Metodološki listi – Stopnja brezposelnosti*. Privzeto 28. 08. 2013 iz: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2009/ml/4/ML-Brezposelnost_2009_Kraigher_.pdf.
33. Dnevnik. *Večja prožnost trga dela – pot do konkurenčnosti ali socialne krize?* Privzeto 04. 12. 2012 iz: <http://www.dnevnik.si/poslovni/zaposl/1042555613>.
34. World Economic Forum (WEF). *The Global Competitiveness Report 2013–2014*. Privzeto 22. 11. 2013 iz: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf
35. The World Bank (TWB). *GDP Growth*. Privzeto 28. 09. 2013 iz: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>

36. Statistični urad Republike Slovenije (SURs). *Bruto domači proizvod, četrletni podatki*. Privzeto 28. 09. 2013 iz: <http://www.stat.si/eng/indikatorji.asp?ID=12>.
37. Wikipedia. *Trade union*. Privzeto 10. 11. 2013a iz: http://en.wikipedia.org/wiki/Trade_union.
38. Zveza svobodnih sindikatov Slovenije (ZSSS). *Zveza svobodnih sindikatov Slovenije – predstavitev in zgodovina*. Privzeto 26. 10. 2013 iz: http://www.sindikat-zsss.si/index.php?option=com_content&view=article&id=7&Itemid=4.
39. Sindikat vzgoje, znanosti in kulture Slovenije (SVIZ). *Predlog novele zakona o višjem strokovnem izobraževanju*. Privzeto 08. 11. 2013 iz: <http://www.sviz.si/novice/1117/0/predlog-novele-zakona-o-vi%c5%a1jem-strokovnem-izobra%c5%beevanju>
40. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ). *Socialno partnerstvo*. Privzeto 26. 10. 2013 iz: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/delovna_razmerja_in_pravice_iz_dela/socialno_partnerstvo/
41. Wikipedia. *Collective Bargaining*. Privzeto 24. 10. 2013b iz: http://en.wikipedia.org/wiki/collective_bargaining#united_states.
42. Statistični urad Republike Slovenije (SURs). *Podjetja, Slovenija 2011 – končni podatki*. 26. 11. 2012 iz: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5151.